

Maria Chanett Berge

"Barns seksuelle atferd - støtte det normale og oppfatte det unormale"

En kvalitativ studie om hvordan dagens ansatte i barneskolen forholder seg til seksualisert atferd og overgrep.

Masteroppgave i spesialpedagogikk

Veileder: Frode Stenseng

Juni 2020

Maria Chanett Berge

"Barns seksuelle atferd - støtte det normale og oppfatte det unormale"

En kvalitativ studie om hvordan dagens ansatte i barneskolen forholder seg til seksualisert atferd og overgrep.

Masteroppgave i spesialpedagogikk
Veileder: Frode Stenseng
Juni 2020

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap
Institutt for pedagogikk og livslang læring

NTNU

Kunnskap for en bedre verden

SAMMENDRAG

Denne studien tar for seg hvordan seks ansatte i barneskolen forholder seg til seksualisert atferd og overgrep i dag i tre forskjellige barneskoler i Trondheim Kommune. Videre tar den for seg hvordan de ansatte kan jobbe for å forebygge seksualisert atferd og overgrep i barneskolen i dag. Studiens problemstilling er følgende: «*Hvordan forholder dagens ansatte i barneskolen seg til seksualisert atferd og overgrep?*». Fire kontaktlærere, en spesialpedagog og en barnevernspedagog har delt sine tanker og meninger om hvordan de ville forholdt seg til seksualisert atferd og overgrep i barneskolen i dag. Under intervjuene har de blant annet beskrevet hvor de mener skillet mellom normal og unormal seksualisert atferd går, hvilken rolle de som ansatte i barneskolen har og hvordan de kunne jobbet for å forebygge seksualisert atferd og overgrep i barneskolen. Oppgaven tar videre for seg en beskrivelse av hvordan de ansatte forholder seg til seksualisert atferd og overgrep i skolen i dag.

Valg av teoretisk forankring er gjort for å besvare problemstillingen, samt belyse funnene gjort i analyseprosessen. Den teoretiske forankringen omhandler barns atferd relatert til seksualitet, ansattes rolle og forebygging av unormal atferd. Her forklares blant annet teori om transaksjonsmodellen, læring og kunnskap, risikovurdering, tegn og meldeplikt og tverrfaglig samarbeid.

Studien bygger på kvalitativ forskningsmetode, hvor det er benyttet intervju som innsamlingsmetode av datamaterialet. Det har blitt gjort en analyse av meningsinnhold fra datamaterialet, med en fenomenologisk tilnærming for å trekke ut intervjupersonenes erfaringer tilknyttet problemstillingen. Temaene som tas opp i intervjuene er kunnskap om Senter mot incest og seksuelle overgrep, seksualisert atferd og overgrep og til slutt ansattes rolle. Etter transkribering, koding og kategorisering av materialet, ble hovedkategoriene som følger: Normal til skadelig seksualisert atferd, ansattes rolle, episoder og erfaringer, fremgangsmåte og meldeplikt, forebygging og samfunnsendring. Videre gjennom den selektive kodingen i analyseprosessen viser studien at de ansatte i barneskolen i dag ikke har tid eller ressurser til å ta seg av alle elevene som krever ekstra oppfølging i skolehverdagen. Denne studien viser at seksualisert atferd og overgrep ikke er et prioritert tema, samt hvor viktig forebygging er for at barn og unge skal kunne søke, og få, hjelp. Til slutt viser studien hvor viktig spesialpedagogen er i skolehverdagen for å kunne håndtere denne tematikken.

ABSTRACT

This study is aimed to show how six employees in elementary school currently relate to sexualized behaviour and abuse in three different elementary schools in Trondheim Kommune. Furthermore it aims to show how the employees can work in order to prevent sexualized behaviour and abuse in the elementary school. The topic of the study is as follows: "*How do today's elementary school employees relate to sexualized behaviour and abuse?*". Four tutors, a special education teacher and a child welfare officer have shared their thoughts and opinions on how they would relate to sexualized behaviour and abuse in the elementary school today. During the interviews they have, amongst other issues, described where they draw the line between normal and abnormal sexualized behaviour, what role they play as employees relating to this and how they as professionals could have worked in order to prevent such abnormal behaviour and abuse presently.

The choice of theoretical literature is made to substantiate the matter of the study, as well as enlighten the findings made in the analytical process. The literature explains children's behaviour related to sexuality, and the employees' role in the prevention of abnormal sexual behaviour. In this thesis, the theory behind the different warning signs will be explained, as well as the different ways one can react to them. I will also look into what kind of tools the employees utilize to prevent such behaviour, and how to recognize when to raise concern.

The study is built on a qualitative research method, where interviewing has been used as a means of gathering data. The content of these interviews has been analysed with a phenomenological approach, in order to extract the subjects' experiences related to the matter of the study. The issues that are brought up in these interviews are knowledge of, and the use of, Senter mot incest og seksuelle overgrep (Centre against incest and sexual abuse), sexualized behaviour and abuse, and finally the employees' role in the matter. After transcription, coding and categorization of the material, the main categories were the following: Normal to damaging sexual behaviour, the employees' role, episodes and experiences, approach and obligation to notify, societal change and prevention. Further through the selective coding in the analytical process the study shows that the employees in the elementary school currently don't have the time, nor the resources, to take care of every pupil who demands something extra in their everyday school life. This study shows that sexualized behaviour and abuse isn't a prioritized subject, as well as how important preventive work is in order for children and youngsters to be able to seek and receive help. Finally the study shows how important the special education teacher is in everyday school life in order to enable the school to deal with such an issue.

FORORD

Da er jeg i mål! Etter en treårig bachelorutdanning som barnehagelærer ved Dronning Mauds Minne Høgskole, og et toårig masterstudium i spesialpedagogikk ved Norges teknisk- naturvitenskapelige universitet i Trondheim, er denne masteroppgaven sluttet på et femårig utdanningsforløp. Det har vært fem utrolig tøffe men lærerike og spennende år. Nå gleder jeg meg til å ta fatt på arbeidslivet, og endelig få møte alle de barna og samarbeidspartnerne jeg har lest og lært om i disse årene som student. Jeg bestemte meg egentlig allerede på siste året mitt på bacheloren for hva jeg ønsket å få mer kunnskap om gjennom studiet i spesialpedagogikk. Atferd, seksualitet og overgrep var noe jeg følte enda er tabubelagt og vi trenger mer kunnskap om i dag.

Det er flere å takke under denne prosessen. Først vil jeg si takk til mine informanter for verdifullt datamateriale, som har vært helt avgjørende for å kunne skrive denne oppgaven. Tematikken er vanskelig og sårbar, men samtidig så viktig å få frem i lyset. Så en stor takk til dere. Takk til min veileder Frode Stenseng for god veiledning. Til slutt rettes en stor takk til gode og hjelpsomme venner og familie, som har vært gode støttespillere når frustrasjonen begynte å ta overhånd, og som har hatt troen på meg og min oppgave. Jeg er veldig takknemlig for alle som har bidratt til denne oppgaven som nå er ferdigstilt. Uten dere hadde ikke dette vært mulig!

INNHALDSFORTEGNELSE

SAMMENDRAG	v
ABSTRACT	vii
FORORD	ix
1 INNLEDNING	1
1.1 <i>Studiens formål og problemstilling</i>	2
1.2 <i>Oppgavens struktur</i>	2
2 TEORETISK FORANKRING	3
2.1 <i>Barns atferd relatert til seksualitet</i>	3
2.1.1 <i>Transaksjonsmodellen</i>	5
2.2 <i>Ansattes rolle</i>	6
2.2.1 <i>Risikovurdering</i>	7
2.2.2 <i>Kunnskap</i>	7
2.2.3 <i>Læring</i>	9
2.3 <i>Fra mistanke til avdekking</i>	10
2.3.1 <i>Meldeplikt</i>	10
2.3.2 <i>Tverrfaglig samarbeid</i>	11
2.4 <i>Forebyggende arbeid</i>	12
2.5 <i>Oppsummering</i>	14
3 METODISK TILNÆRMING	15
3.1 <i>Vitenskapsteoretisk forankring</i>	15
3.2 <i>Forskerrollen</i>	15
3.3 <i>Kvalitativ forskningsmetode</i>	16
3.4 <i>Forskningsintervju</i>	16
3.5 <i>Forskningsprosessen</i>	17
3.5.1 <i>Tilgang til feltet</i>	17
3.5.2 <i>Valg av informanter</i>	18
3.5.3 <i>Intervjuguide</i>	18
3.5.4 <i>Prøveintervju</i>	19
3.5.5 <i>Intervjusituasjonen</i>	19
3.5.6 <i>Transkripsjonen</i>	20
3.5.7 <i>Koding og analysering</i>	21
3.6 <i>Kvalitet i forskningsarbeidet</i>	21
3.6.1 <i>Validitet (gyldighet)</i>	21
3.6.2 <i>Reliabilitet (troverdighet)</i>	22
3.6.3 <i>Overførbarhet</i>	22
3.6.4 <i>Etiske betraktninger</i>	23
4 PRESENTASJON OG DRØFTING AV FUNN	24
4.1 <i>Mål i arbeidet</i>	24
4.2 <i>Barns atferd relatert til seksualitet</i>	24
4.2.1 <i>Normal, bekymringsfull og skadelig atferd</i>	25
4.2.2 <i>Erfaringer & episoder</i>	27

4.3	<i>De ansatte</i>	28
4.3.1	Kunnskap.....	28
4.3.2	Undervisning	30
4.3.3	Voksenrollen	31
4.4	<i>Tegn & meldeplikt</i>	32
4.4.1	Mistanke & tegn.....	32
4.4.2	Fremgangsmåte og meldeplikt	34
4.4.3	Tverrfaglig samarbeid	34
4.5	<i>Forebygging</i>	35
4.6	<i>Endring</i>	37
4.7	<i>Forholder de seg til det?</i>	38
5	OPPSUMMERING	40
5.1	<i>Sammenfatning av studiens hovedfunn</i>	40
5.2	<i>Konklusjon</i>	41
5.3	<i>Avsluttende kommentarer og veien videre</i>	41
	REFERANSELISTE	43
	VEDLEGG	48
	<i>Vedlegg 1: NSD sin godkjenning</i>	48
	<i>Vedlegg 2: Informasjon og samtykkeskjema</i>	50
	<i>Vedlegg 3: Intervjuguide</i>	53

1 INNLEDNING

Jeg ønsker at denne oppgaven skal bidra med kunnskap om temaene seksualisert atferd og overgrep til det spesialpedagogiske forskningsfeltet. Spesialpedagogikk er et mangfoldig felt som omhandler mange ulike fagområder, og som har fokus på mennesker som faller utenfor rammene til den ordinære opplæringen. Det spesialpedagogiske fagfeltet er stort og sammensatt av flere fag som medisin, psykologi, sosiologi og pedagogikk. I spesialpedagogikken skal man anerkjenne at ikke alle barn får en god nok opplæring gjennom det ordinære tilbudet som skolen gir, derfor er det behov for spesialundervisning. Spesialpedagogikk handler i hovedsak om å hjelpe barn til å oppleve mestring og utvikling, hvor læringssyn og kunnskap er viktig for å kunne gi et godt opplæringstilbud (Befring, 2016). Spesialpedagogikkens oppgaver omhandler å gi kompetanseutviklende opplæring til barn med spesielle behov, sette inn forebyggende tiltak samt avdekke og motvirke risikofaktorer i barns liv (Befring, 2016).

Mange barn lever i vanskelige situasjoner daglig, og opplever blant annet overgrep. Det er et tabubelagt tema som ofte blir forbundet med stillhet, skyld og skam, skriver Redd Barna (2019 c). Psykososiale vansker kan sies å være et paraplybegrep som inneholder sosiale og emosjonelle vansker, utagerende og innagerende vansker, og atferds- og tilpasningsvansker (Befring, 2016). Ogden (2015) beskriver atferdsproblem som, blant annet, atferd som i ulik alvorlighetsgrad bryter med skolens normer, regler og forventninger. Den problematiske atferden kan være aggressiv og hindre barns læring, utvikling og sosial samhandling med andre. Seksualisert atferd og overgrep kan også være hemmende for barns utvikling og læring, og kan føre til blant annet angst, depresjon, lærevansker, spiseforstyrrelser, alvorlige former for selvskading, posttraumatisk stress, dårlig selvbilde, rusmiddelproblemer og suicidal atferd. På bakgrunn av dette kan det virke som at barn kan trenge tilrettelegging i barneskolen av noen med spesialpedagogisk kunnskap.

Pedagoger og andre som jobber med barn og unge har en viktig rolle for å kunne avdekke og hjelpe barn som opplever en vanskelig hverdag. En rapport gjort av Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) i 2016, viser at både barnehagelærere, lærere og barnevernspedagoger har manglende kompetanse når det gjelder overgrep mot barn (Øverlien & Moen, 2016).

Jeg har valgt å skrive om temaet seksualisert atferd og overgrep fordi dette er veldig samfunnsaktuelt nå i dag. Redd Barna har kommet ut med en rapport, som omhandler «Et skadelig bilde av hvordan sex er» nå i mai 2020. Jeg mener det er viktig at de ansatte er klare over at barn også utsettes for seksualisert materiale på nett, som kan påvirke deres atferd. Det er mest sannsynlig at ansatte i skolen, og andre fagpersoner, klarer å se hva som er årsaken til barns atferd og tør å tro at noe er på ferde dersom de har mer kunnskap om hva de skal se etter og hvordan de skal gå fram. Jeg har lest teori og forskning som viser at pedagoger og andre som arbeider med barn og unge har for liten kompetanse om emnet, noe som også gjenspeiles i Statistisk Sentralbyrås (2018) årlige statistikker om hvem, og hvor mange, som melder bekymring til barneverntjenesten. Mange fagfolk som jobber med barn og unge vet ikke hva de skal se etter når det handler om seksualisert atferd og overgrep, og heller ikke når en sak er så

bekymringsfull at den skal meldes videre til barnevernet. Jeg tenker at dersom pedagoger har større fokus på forebygging, kan de som er utsatt få hjelp tidligere.

1.1 Studiens formål og problemstilling

Ved å skrive denne oppgaven håper jeg at forskningen som presenteres kan bidra til at flere pedagoger, og personer med andre fagområder som jobber med barn og unge, begynner å arbeide mer aktivt med seksualisert atferd og overgrep. Jeg håper man kan få noen tips til hvilke tegn som bør føre til bekymring eller mistanke, og hvordan man som ansatt i barneskolen bør forholde seg til det. I tillegg håper jeg at oppgaven kan skape et større fokus på temaet slik at flere pedagoger kan kurses i hva de bør se etter av tegn og handlinger, og at de får den kunnskapen og selvsikkerheten de trenger for å tørre å se og handle. Formålet med denne studien er å se hvordan ansatte i barneskolen forholder seg til seksualisert atferd og overgrep i skolen i dag.

Problemstilling til forskningsprosjektet lyder som følgende:

«Hvordan forholder dagens ansatte i barneskolen seg til seksualisert atferd og overgrep?»

1.2 Oppgavens struktur

Denne oppgaven består av fem kapitler. Innledningsvis har jeg tatt for meg oppgavens aktualisering, studiens formål og problemstilling. Videre trekker jeg fram sentral teori i henhold til forskningens tematikk. Deretter redegjøres det for forskningsmetode og kvalitativt intervju, før jeg kommer inn på forskningsprosessen og de valgene jeg har tatt rundt denne. Deretter presenteres og drøftes studiens funn mot studiens forskning og teoretisk grunnlag. Avslutningsvis oppsummeres studien.

2 TEORETISK FORANKRING

Teoridelen handler om å finne frem til teori, studere denne og gå i dybden for å forstå temaet som er blitt valgt i masteroppgaven. Det handler om å finne relevant teori som kan knyttes til problemstillingen. Etter mye lesing har jeg lagt frem den teorien som vil være mest relevant for besvarelsen av min problemstilling. Jeg må være kildekritisk å vurdere om jeg kan bruke kildene eller ikke. Da må jeg være bevisst på valg av bøker, relevante artikler eller det jeg finner på nett. Kildekritikk handler om å gjøre rede for den litteraturen jeg har anvendt i min oppgave (Dalland, 2012).

2.1 Barns atferd relatert til seksualitet

I dette kapittelet skal jeg beskrive Aasland (2015) sin teori om barn og unges naturlige seksuelle atferd fra 0 til 12 år, utviklingen Ingnes & Kleive (2011), Vildalen (2014) og Chaffin (2008) skriver om fra normal til unormal atferd og Langfeldts (2014) teori om skadelig seksuell atferd. Til slutt skal jeg ta for meg begrepet overgrep.

Menneskers seksualitet utvikles hele livet, fra fødsel til døden. Det som er typisk for barns seksualitet er utforskning. Det innebærer at de utforsker både sin egen og andres kropp. De kan for eksempel gjemme seg et sted for å ta av seg klærne og se på hverandre. Denne utforskningen er viktig for barnets seksuelle utvikling. Barnets seksualitet utvikler seg i ulike stadier, og derfor er behovet for å starte seksualundervisningen på et tidlig tidspunkt viktig. Det spesifikke innholdet, ferdighetene, informasjonen og holdninger i denne undervisningen bør gå i takt med barnets utvikling i barnehagen, på skolen og i hjemmet (Aasland, 2015).

Aasland (2015) skriver i boken «Barna og seksualiteten» om atferd relatert til seksualitet hos barn fra 0 til 12 år. Den naturlige seksuelle atferden for barn fra 0 – 5 år er når barn berører sitt eget kjønnsorgan, når de skifter bleie, hviler, er spent, opphisset eller redd. De utforsker forskjellen mellom gutter og jenter, menn og kvinner, og berører kjønnsorganer til voksne og barn som de kjenner godt. De utnytter muligheten til å se på nakne mennesker, spør om pupper, kjønnsorganer, samleie og hvordan barn blir til. De viser interesse for å se på at andre går på do, er interessert i egen avføring, og kan stikke gjenstander i anus eller vagina på seg selv eller andre barn av nysgjerrighet eller utforskningsbehov. Gutter får ereksjon, begge kjønn leker doktorlek, og undersøker egen og andres kropp. Barn kan bruke seksuelle ord eller ulike ord på kjønnsorganer og er interessert i å «føde barn» (Aasland, 2015).

I aldersgruppen 6 til 12 år er det naturlig og forventet atferd når barn stiller spørsmål om babyer, kjønnsorgan, bryst og samleie. De anvender ofte kjønnsord og slang ved dobesøk og om seksuelle funksjoner, og viser sitt kjønnsorgan til andre. De leker sex-relaterte leker med jevnaldrende barn, og er interessert i å titte eller smugtitte på andre når de går på do eller dusjer. Barna prater om seksualitet med venner, og prater om å bli kjærrester med hverandre. De utforsker forskjeller mellom gutter og jenter hvor de later som/leker at de er det motsatte kjønn. Barna leker doktorlek og undersøker hverandres kropp, tar og gnir på tissen sin. De er interessert i å ta på andre barns rumpe, bryst, kjønnsorgan – eller bli berørt, sammenligner sitt eget kjønnsorgan med jevnaldrende og interesserer seg for urinering og avføring. Både gutter og jenter kan være interessert i å føde og amme barn. De vil være alene på badet eller når de skifter, barna tegner kjønnsorgan på tegninger av nakne mennesker, og liker å høre på og

fortelle «grove» vitser. De kan synes at venner av motsatt kjønn har guttelus eller jentelus og «jager» dem bort, kysse voksne og barn som står dem nær, og tillater kyss fra de samme menneskene som står dem nær. De interesserer seg for dyrs forplantning og kan putte gjenstander i anus eller vagina av nytelse, nysgjerrighet eller utforskning (Aasland, 2015).

Kjennetegn på normal seksuell lek og utforskning er atferd som oppstår spontant, er gjensidig og ikke-tvangsmessig, samt at atferden i seg selv ikke forårsaker negative følelser. Normal seksuell lek og utforskning hos barn og unge involverer vanligvis ikke avansert seksuell atferd som samleie eller oral sex. En viss grad av fokus på seksuelle kroppsdeler, nysgjerrighet om seksuell oppførsel, og interesse for seksuell stimulering er en normal del av barnets utvikling. Formen på denne normale interessen og oppførselen varierer over utvikling, samt tverrkulturelt (Ingenes & Kleive 2011, Langfeldt 2000). Seksuell lek er viktig for at barn skal kunne utvikle seg normalt. Hvis dette ikke forekommer kan det føre til en skjevutvikling, noe som igjen kan øke risikoen for seksuelle atferdsproblemer (Vildalen, 2014). Sunn og lystig seksuell lek er viktig for barn, og voksne må passe på at de ikke påfører barna skamfølelse i forbindelse med sunn lek (Aasland, 2015). Det er viktig å skille mellom seksuelle atferdsproblemer, normal seksuell lek og utforskning blant barn (Chaffin, Berliner, Block, Johnson, Friedrich, Louis, Madden, 2008).

Aggressiv seksuell atferd, eller atferd som ligner voksnes seksuelle atferd, er ikke å regne som normal atferd. Det kan være forsøk på oralsex eller samleie. Chaffin et al. (2008) definerer seksuelle atferdsproblemer hos barn under 12 år som oppførsel som inkluderer seksuelle kroppsdeler, for eksempel genitalier, anus, rumpeballer, munn eller bryster, og som er utviklingsmessig upassende eller potensielt skadelig for barnet selv eller andre. Seksuelle atferdsproblemer kan defineres som seksuell atferd som faller utenfor sosialt akseptable grenser. Motivasjonen bak seksuell atferd kan dreie seg om andre ting, for eksempel nysgjerrighet, oppmerksomhetsbehov, imitasjon eller angst. Kjennetegn for barn med skadelig seksuell atferd kan være at de selv har vært utsatt for omsorgssvikt, vold eller seksuelle overgrep, eller vært vitne til dette. Disse barna kan streve med ulike sammensatte problemer, som tilknytning og relasjoner, læring, rus, intimitet og seksualitet, aggresjon og dårlig selvregulering av atferd, dårlig eller forvrengt selvbilde, samt en opplevelse av avvising og ensomhet (Chaffin et al, 2008).

Langfeldt (2000) skriver i boken «Barns seksualitet» at seksualisert skadelig atferd kan vise seg på mange ulike måter gjennom barnets handlinger. Alvorlighetsgraden av atferden kommer an på hyppigheten, omfanget og intensiteten. Det er viktig å skille skadelig seksualisert atferd fra normal seksuell lek og utforskning i barndommen. Når en skal avgjøre om et barns seksuelle atferd er upassende eller skadelig, er det viktig å vurdere om oppførselen er normal eller bekymringsfull i forhold til barnets utviklingsstadium. Frekvensen av atferden er også avgjørende, og om barnet reagerer på normal korreksjon fra voksne eller om det fortsetter med handlingene. For å avgjøre om denne oppførselen kan være skadelig for barnet, og andre, er det viktig å vurdere alder, utviklingsforskjeller på de involverte barna, enhver bruk av makt eller tvang, tilstedeværelsen av emosjonelle problemer og om oppførselen ser ut til å forstyrre andre barn (Langfeldt, 2000, Ingenes & Kleive 2011).

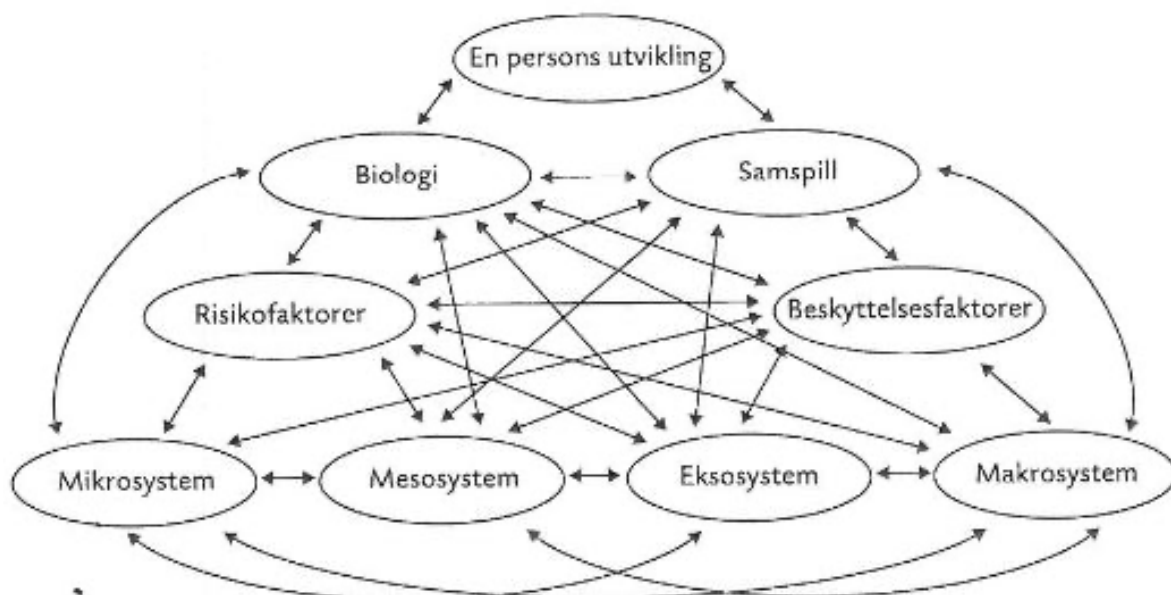
Det er mange måter å forklare overgrep på. Aaslands (2015) tolkning er at det er seksuelt overgrep dersom det er seksuell kontakt hvor den ene parten ikke er i stand til å

si ja eller nei på grunn av alder, modning, evne, redsel, eller ikke er i stand til å vurdere eller forstå rekkevidden av det som skjer. Det er å regne som overgrep når handlingen er ulovlig, når den er hemmelig og ikke tåler dagens lys (Aasland, 2009). Også barn kan begå overgrep. De kan krenke barn som er både yngre og eldre enn seg selv. Barn kan også tvinges, lokkes og lures av søsken eller andre barn til å utføre overgrepene, men de kan også leke seksuelle leker som ikke har noe som helst med slike overgrep å gjøre, for eksempel i sammenheng med rolleleker som doktor eller mor-og-far-lek (Aasland, 2009). Bufdirs (2018) tolkning på seksuelle overgrep er nokså lik Aaslands teori, og omfatter fysisk og/eller psykisk krenkelse av en persons seksuelle integritet. De skriver at et overgrep vil si at et menneske krenker et annet menneskes rettigheter.

Det kan enkelte ganger være vanskelig å skille mellom lek og overgrep mellom barn (Langfeldt, 2013). Derfor er det svært viktig å ha kunnskap om normal seksualitet og tegn på overgrep for å kunne gjøre riktige vurderinger av ulike situasjoner som oppstår (Vildalen, 2014). Ifølge Vildalen (2014) kan overgrep mellom barn for eksempel skje ved at barn tvinger eller lurer andre barn til seksuell lek. Det er da viktig at de voksne passer på at leken er frivillig for barna, og at det er givende og morsomt. Om det er ulikhet i modenhet eller alder må man passe ekstra godt på. Det kan også være ulikheter i dominansen ved at noen for eksempel tilbyr noe, som godteri, for at den andre skal være med på seksuell lek. Dreier det seg om overgrep mellom barn er det svært viktig å ta vare på begge parter for å forebygge vansker senere. Derfor er kunnskap om barns seksualitet viktig for å kunne vurdere ulike situasjoner som kan oppstå på en best mulig måte (Vildalen, 2014).

2.1.1 Transaksjonsmodellen

I denne delen skal jeg skrive om barn og unges utviklingsforløp som Skarpsno (2013) og Elkovitch, Latzman, Hansen & Flood (2009) skriver om, og hva Sameroff (2010) og Kvello (2013) med flere, skriver om transaksjonsmodellen.

Figur: Kompleks, gjensidig påvirkning mellom risiko- og beskyttelsesfaktorer (Kvello, 2013).

Ansatte i barneskolen må kunne identifisere atferd som skiller seg fra det som er aldersadekvat seksuell atferd. Det blir derfor vesentlig å ha kunnskaper om barns normalutvikling for å kunne vurdere bekymringene som dukker opp rundt noen barn, mener Drugli (2008). Normal utvikling må vise til at barn følger et forventet sosialt, kognitivt og atferdsmessig utviklingsløp. Sameroff og Chandler (1975) har utviklet transaksjonsmodellen, en teoretisk modell som viser at barn utvikler seg i samspill mellom gener, miljø og relasjoner, og brukes for å forstå barn og unges komplekse utvikling (Sameroff, 2010). Transaksjonsmodellen er en "paraply-teori" som ser menneskets utvikling i et biopsykososialt helhetsperspektiv. Kvello (2013) skriver hvordan man forstår at barnas utvikling avhenger av kulturen de vokser opp i. Når pedagoger skal forsøke å forstå et individ må de se på hele barnet, inkludert miljøet rundt det. Han understreker at kvaliteten på transaksjonen mellom barnet og miljøet sterkt påvirker utviklingen av blant annet barnets hjerne og atferd. Det kreves mangfoldige opplevelser der menneskene barna møter oppleves som trygge og gode for at erfaringen skal endres. Pedagoger i skolen må i denne sammenhengen gi barna erfaringer med at ikke alle mennesker er farlige, og dette krever at de har tålmodighet og gir barna tid (Kvello, 2013).

Det er naturlig og normalt at barn utforsker seksualiteten sin både alene og med andre barn gjennom lek. Det er normalt at barn driver med selvstimulerende atferd som å vise fram kjønnsorganene sine og ta på seg selv, og at de ser på andre barn som er nakne. Av disse formene for atferd er det helt klart selvstimulerende atferd som forekommer hyppigst (Elkovitch, Latzman, Hansen & Flood, 2009). Tegn på seksualisert atferd eller overgrep kan vises som dissosiering, konsentrasjonsvansker, aggressivitet og utagering eller som overdreven tillit eller tilpasning (Skarpsno, 2013). Barnet kan vise angst eller kroppslige plager, gå tilbake i utvikling, bli trist og nedstemt, endre atferd, få søvnproblemer og mareritt, eller få konsentrasjonsvansker. Barnet kan også starte å vise seksuell atferd som er upassende for alderen, eller få et uvanlig forhold til sin egen kropp ved at de ikke har noen grenser, eller det motsatte, hvor de for eksempel er veldig redde for å kle av seg etter gymmen (Aasland, 2015). Dette er noe av grunnen til at det kan være vanskelig å oppdage at et barn er utsatt for seksuelle overgrep ettersom det kan vise seg på mange ulike måter.

2.2 Ansattes rolle

I dette kapittelet skal jeg beskrive rollen til ansatte i barneskolen. Heggen (2017) skriver om risikovurdering. Helsedirektoratet, Helse- og omsorgsdepartementet, Vildalen og Kvam, med flere skriver om hvor viktig det er å lære og gi kunnskap til barn og unge om kropp, sex og overgrep. Søftestad (2008), Killén (2012) og Aasland (2015), med flere, trekker fram viktigheten av meldeplikt og tverrfaglig samarbeid. Til slutt kommer teorier fra Buli & Holmberg (2016), Askeland, Jensen & Moen (2017), Befring (2016), Skarpsno (2013), Nordahl, Sørlig, Manger og Tveit (2005), med flere, om hva forebygging er godt for. Dette er viktig å ta opp for å kunne støtte opp under besvarelsen av problemstillingen.

Sciaraffa & Randolphi (2011) skriver at barn lærer om seksualitet, enten direkte eller indirekte, fra voksne som de stoler på. Barn bruker mye av dagen sin på skolen, slik at den reaksjonen de voksne der gir når barna utforsker sin egen seksualitet har stor betydning for deres egen forståelse av den. Ansatte i barneskolen bør være bevisste på

hvilke signaler de sender til barna (Sciaraffa & Randolphi, 2011). Barns seksuelle utvikling skjer i møte med personer de har rundt seg hver dag (Aasland, 2015).

2.2.1 Risikovurdering

Det finnes en guide voksne kan bruke til risikovurdering av seksualisert atferd hos barn som kalles «Trafikklyset». Dette er en guide som kan brukes av voksne for å identifisere, vurdere og gi respons på barns seksuelle atferd. Guiden viser ulike kategorier av seksuell atferd hos barn, med fargekoder som grønn, gul eller rød atferd, hvor grønn er sunn atferd, gul er bekymringsfull atferd og rød er skadelig atferd. Den grønne, altså sunn seksuell atferd, er eksperimenterende, spontan, nysgjerrig, lett distraherbar og samsvarer med alder, størrelse og modenhet. Gul er bekymringsfull seksuell atferd som er mer intens og hyppig, og ikke samsvarer med aldersmessig og utviklingsmessig modenhet. Rød, altså skadelig atferd, er overdreven, utsvevende, hemmelighetsfull, grenseoverskridende og tvangsmessig. Denne atferden krever umiddelbar reaksjon fra de voksne rundt. Noen eksempler på grønn seksuell atferd kan være at et barn er interessert i kroppen og hvordan den fungerer, mens et eksempel på gul atferd kan være om barnet begynner å ha et veldig seksualisert språk. Eksempel på rød kan være om barn tvinger andre barn til seksuell lek (Heggen, 2017).

Både sunn, bekymringsfull og skadelig seksuell atferd krever respons og oppmerksomhet. Ved sunn seksuell atferd kan barnet trenge positive tilbakemeldinger og mer informasjon som kan støtte opp rundt den. Ved bekymringsfull eller skadelig seksuell atferd er det viktig med ytterligere observasjon, undervisning, rapportering, tilsyn og eventuelt terapi og/eller juridisk respons. Man bør hele tiden observere barns atferd for å fange opp signaler på om de trenger hjelp eller støtte, og det er viktig å forstå hva som ligger til grunn for atferden for å kunne sette i gang riktige tiltak. For barna er det viktig at de voksne er tydelige, omsorgsfulle og konsekvente, uansett hvilken type seksuell atferd barnet viser (Hegge, 2017).

2.2.2 Kunnskap

Det er viktig at de ansatte har tilstrekkelig med kunnskap om barns seksualitet for å vite om barnets utvikling er på rett spor (Aasland, 2015), og for å kunne forstå og respondere riktig på barns seksuelle atferd. De trenger kunnskap om normal seksualitet på ulike alderstrinn, hva som ikke lenger er normalt og hva som kan være skadelig (Hegge, 2017). Barn som ikke har kunnskap om seksualitet generelt, vil heller ikke forstå og integrere kunnskap om seksuelle overgrep (Kvam, 2001). Seksuelle overgrep er traumer som i stor grad kan påvirke barns syn på seg selv og deres oppfattelse av sin verdi som person (Vildalen, 2014). De ansatte i barneskolen må sørge for at alle barn får vite forskjellen på rett og galt, og hva som er akseptabel og uakseptabel atferd. Gode rutiner for konstruktiv grensesetting kan blant annet være en av måtene å arbeide med bevisstgjøring av akseptabel atferd. Det er også viktig at de ansatte støtter barns seksuelle utvikling. En god måte å gjøre dette på er gjennom å gi barna den kunnskapen de trenger. Skolen har et ansvar for at barna lærer seg det de trenger å vite for å få en best mulig seksuell utvikling og helse. God kunnskap om dette i barndommen legger grunnlaget for en sunn seksuell helse senere i livet (Helse- og omsorgsdepartementet, 2017). Det er derfor viktig at de voksne har kunnskap om barns seksualitet for at de skal kunne vurdere, stimulere og støtte denne utviklingen (Helsedirektoratet, 2018), og at de

har kunnskap om hva som er sunt, normalt og avvikende på ulike alderstrinn (Chaffin et al., 2008).

De holdningene og erfaringene man har med seg vil påvirke hvordan man forholder seg til temaet. I tillegg til kunnskap bør derfor de ansatte ha et bevisst forhold til egne holdninger knyttet til barns seksualitet (Aasland, 2015). De voksne må også ha egne seksuelle erfaringer, og være bevisste på disse og hvordan de kan komme til uttrykk i møte med barna, for å kunne støtte/følge opp barns utvikling på en god måte (Langfeldt, 2000). Holdninger er også en viktig prediktor for atferdsintensjon (Vildalen, 2014), og vil derfor spille en viktig rolle for hvordan de ansatte velger å handle når de møter problemstillinger knyttet til barns seksualitet. Kunnskap, erfaring og holdninger henger sammen. Med mer erfaring, får man mer kunnskap, som igjen fører til mer ideelle holdninger til temaet (Vildalen, 2014). De ansatte må være bevisst den viktige rollen de har, og ut fra dette må de i møte med barna ha kunnskap og kompetanse om hvordan de selv skal opptre, slik at de ikke forhindrer barnets naturlige seksuelle utvikling (Øvreeide, 2009).

Vildalen (2014) skriver i boken «Seksualitetens betydning for utvikling og relasjoner» at det å observere barns seksuelle atferd er viktig for å støtte opp under en normal seksuell utvikling, men det er også viktig for å fange opp de barna som står i fare for skjevutvikling og barn som kan være utsatt for overgrep. For å gjøre slike vurderinger trengs det kunnskap om temaet. Enkelte ansatte i barneskolen kan for eksempel bli bekymret om barn er opptatt av å kle av seg og se på hverandres kjønnsorganer, mens dette er noe som er naturlig og viktig for barnas utvikling (Vildalen, 2014). Ansatte i skolen skal ha oversikt over alle barn til enhver tid. Det er ikke alle barn som liker å være med og leke når kjønnsorganer og anus utforskes. Derfor skal de ansatte være sikre på om barna har lyst til å være med på leken (Aasland, 2015). De ansatte i barneskolen spiller en viktig rolle. Barnet må oppleve at det er av betydning for den ansatte, og at det blir anerkjent som person. Den ansatte må vise at den ønsker å være sammen med barnet og å ta imot det barnet formidler. For å oppnå dette kan den ansatte vise genuin interesse, lytte aktivt, ha øyekontakt og være ikke-dømmende i møte med barnet (Søftestad, 2008).

Den voksne har et særlig ansvar i relasjon til barnet. Barn er prisgitt de voksne når de skal avdekke vanskelige forhold de har opplevd. Øvreeide (2009) mener at det er omstendighetene som avgjør om barnet klarer å formidle sine erfaringer. Dette forteller noe om det viktige ansvaret de ansatte i barneskolen har med å legge til rette for trygge og gode omgivelser på skolen. Som vist tidligere er det en rekke hindringer som ligger i den voksne som de må være bevisste på. Når det gjelder samtaler om det skammelige, smertefulle og «farlige», mener Søftestad (2008) at er det grunn til å tro at relasjonen mellom barnet og den voksne er avgjørende for hva som fortelles. Den voksne må være klar over sine begrensninger, reaksjoner og holdninger, samt væremåte overfor barnet. Den voksnes hovedoppgave i denne sammenheng er å rydde plass, motivere, samt å gjøre det trygt nok til at barna kan åpne seg, for deretter å sette sine egne ord på følelsene sine (Raundalen & Schultz, 2008).

2.2.3 Læring

Barn lærer mye om seksualitet fra andre barn. Det er ofte slik at de voksne ikke forteller dem mye, og de må prøve å finne ut av det selv. Barnet kan ha fått en oppfatning av at man ikke spør om slike ting. Selv om barnet ikke spør, er det viktig å fortelle dem om seksualitet (Langfeldt, 2000). Slik kan de voksne sikre at barna får god og riktig kunnskap om seksualitet, og minske risikoen for misforståelser. God kunnskap om barns seksualitet kan også føre til at de ansatte får mer ideelle holdninger til temaet (Vildalen, 2014).

Det er viktig å snakke med barn om seksualitet generelt. Barn trenger å lære navn på kjønnsorgan slik at de har begreper for å snakke om seksualitet. De trenger å lære at de voksne har samleie fordi de er glade i hverandre og det føles godt og de trenger å vite akkurat hvordan man lager barn (Aasland, 2015). Språk er viktig for læring og forståelse. For å kunne snakke om seksualitet, må de ha et språk for det. Vi må lære gutter og jenter å forstå sin egen seksualitet i tidlig alder, først og fremst ved å bruke ord som beskriver de forskjellige delene av kjønnsorganene og deres virkemåte (Langfeldt, 2000). Det er ofte enklere for gutter fordi deres kjønnsorgan er utenpå, mens for jenter kan det være vanskeligere å bli kjent med sitt kjønnsorgan. Det er viktig at jenter lærer å sette ord på sine seksuelle reaksjoner slik at de ikke feiltolker dem (Langfeldt, 2000).

Senter mot incest og seksuelle overgrep (SMISO) og Trondheim kommune (2017) har utarbeidet et forebyggende undervisningsopplegg som heter «Kroppen min og meg» på bakgrunn av handlingsplanen mot seksuelle overgrep overfor barn og unge, som Trondheim kommune utviklet (2013-2016). Formålet med undervisningsopplegget er å gi ansatte og foresatte økt kompetanse i å lære barn om seksualitet og seksuelle overgrep, gi dem kompetanse til å se signaler og symptomer på seksuelle overgrep, og gi dem handlingskompetanse i å håndtere en bekymring rundt barn som opplever seksuelle overgrep. SMISOs undervisningsopplegg gjør barn og unge bevisste på egne grenser og egen kropp. Undervisningsopplegget er firedelt og tilpasset aldersgruppene på 2., 5. og 8. trinn. De ansatte ved skolen får en faglig innføring, og undervisningen består av fire undervisningstimer med fokus på ulike tema. Første time, «vi lærer om kroppen», setter fokus på samtale om kroppens utvikling og ulike kroppsdelene, hvordan man lager barn og seksuell lavalder i Norge. Andre time fokuserer på samtaler om temaet «følelser og grenser», der barnets private kroppsdelene (munn, bryst, kjønnsorgan og rumpe) er hovedfokus. I tredje time diskuteres tema «gode, vonde og ulovlige berøringer» i klassen, og i siste time er hovedtema «hemmeligheter», som setter fokus på hvor viktig det er at «alle bestemmer over sin egen kropp», det er «aldri barnets skyld» og at man må «si det videre».

Vildalen (2014) skriver at det er behov for kompetanseheving i lærerutdanningen for at lærerne skal ha god kunnskap om å undervise i dette temaet. Han skriver at lærere etter dagens system må bruke egne erfaringer når de underviser om kropp og seksualitet, noe som kan gjøre undervisningen for personlig for læreren, og dermed ikke faglig nok, og det blir et stort ansvar på hver enkelt lærer. Seksualundervisningen er heller ikke oppdatert og dermed dårlig tilpasset barnas livssituasjon. Det handler om manglende kunnskap om de sammensatte relasjonelle og utviklingsmessige faktorene som kan påvirke den aktuelle seksuelle situasjonen (Vildalen, 2014). Vildalen (2014) skriver at spesialundervisningens målsettinger og innhold må være tydeligere definert i

læreplanverket. Det står ikke på valgmulighetene, men at det ikke er en tydelig ramme å velge innenfor. Nå er det opp til den enkelte skole og lærer å velge temaer, vinkling på ulike temaer og undervisningsmateriell. Da vil holdningene til læreren prege undervisningen mer, enn når veien for å nå kompetansemålene og målene i seg selv er tydelig formulerte (Vildalen, 2014). Fordi hvis barna forstår hvorfor og hvordan en overgrepshandling kan forekomme, kunne det stoppet en overgrepshandling. For å kunne stoppe en overgrepshandling før den skjer må man forstå hvorfor og hvordan det kan skje (Vildalen, 2014).

2.3 Fra mistanke til avdekking

Man kan oppdage mye ved å observere hvordan barna leker. Hvis de mangler lyst og spontanitet og hvis leken blir mer tvangspregget, kan dette være tegn på at noe ikke er som det skal i barnets livssituasjon. I skolealder kan de begynne å si noe, men det er ofte bare vagt på grunn av skam og skyld knyttet til barnets livssituasjon (Skarpsno, 2013). De fleste signaler kan også bety helt andre ting enn seksuelle overgrep, men det er viktig å utforske. Det er derfor viktig å snakke og spørre barna om det er noe i veien eller noe de ønsker å snakke om, når man som voksen får en magefølelse på at noe kan være galt (Aasland, 2015). Barns seksuelle atferd trenger støtte og oppmerksomhet, enten den er sunn, bekymringsfull eller skadelig (Hegge, 2017). Her er de ansatte i barneskoler i en unik posisjon til å støtte opp under barns seksuelle utvikling (Reinar, Vist, Kirkehei & Kornør, 2018). Som tidligere nevnt er det pedagoger og andre som arbeider med barn som skal kunne oppdage barn som er utsatt for seksuelle overgrep, så man må ha kunnskap om hva man skal se etter av tegn og signaler (Killén, 2012).

Barn og unge tilbringer mye tid på skolen, noe som gjør at personalet blir godt kjent med alle barna. Selv om det i dagens samfunn er erkjent at seksuelle overgrep mot barn forekommer, er det fremdeles et tabubelagt tema (Søftestad, 2008). Å avdekke og forholde seg til mistanke om seksuelle overgrep mot barn er en utfordring for alt hjelpepersonell – både faglig og menneskelig (Sosial- og helsedirektoratet, 2003). Skolen og det offentlige hjelpeapparatets rolle er ikke å avdekke seksuelle overgrep, men å undersøke bakgrunnen for en bekymring og deretter samle inn opplysninger som enten forsterker eller avskriver bekymringen (Aasland, 2009). Et allment kjent problem i dette feltet er holdningen om å vente og se, kanskje man ikke tør eller er redd for å ta feil, og dermed lar være å gjøre noe som helst. Her vil det være viktig å understreke at man som ansatt i barneskolen eller offentlig hjelpeapparat ikke skal ha rollen med å avdekke eller melde en person, men melde en bekymring videre. Aasland (2009) skriver at det handler det å skynde seg langsomt. Prosessen handler om å tørre å se, ta bekymringen på alvor og å hjelpe barnet som man er bekymret for.

2.3.1 Meldeplikt

Øverlien og Moen (2016) fremhever at det er pedagogers plikt å melde fra til barnevernet dersom de mistenker at barn blir utsatt for overgrep, slik at barnet kan få den hjelpen og støtten det trenger. Alle bør ha en handlingsplan for hva de ansatte skal gjøre for å avdekke og forebygge overgrep, mener Redd Barna (2019a). Øverlien og Moen (2016) skriver i tillegg at ansatte bør ha kjennskap til hvilke instanser de kan samarbeide med og hvilken kunnskap de andre instansene har. Man har taushetsplikt

dersom man jobber med andre mennesker. Dette betyr at barna kan snakke med en lærer om vanskelige ting, uten at læreren kan fortelle det videre uten barnets samtykke. Dersom en lærer, eller en annen voksen, i noen situasjoner er i tvil om hva som må gjøres når det vekkes bekymring rundt et barn, at det er fullt mulig å ta saken opp med barnevernet anonymt (Samnøy, 2015). Øverlien (2015) sier videre at en lærer/voksen som har mistanke om at det forekommer overgrep er pliktig å gi beskjed til politi eller barnevern. Dette gjelder også i tilfeller hvor barnet ønsker hemmelighold, men den voksne mener det bør tas videre. I Barnevernloven (2018), § 6-4, § 3-1 fra §§ 4-24 til 4-27, presiserer at alle som jobber med barn har meldeplikt når barn har alvorlige atferdsproblemer, eller det er grunn til å tro at et barn blir eller vil bli mishandlet, utsatt for alvorlige mangler ved den daglige omsorgen eller annen alvorlig omsorgssvikt. Øverlien (2015) og Redd Barna (2019a) påpeker at meldeplikten alltid går foran taushetsplikten. Straffeloven (2017a), § 196, sier at alle, ved undring, bekymring eller mistanke om potensiell mishandling er pliktige til å forsøke å avverge den. Om man ikke gjør dette risikerer man å bøtelegges eller straffes med fengsel inntil 1 år.

2.3.2 Tverrfaglig samarbeid

Tverrfaglig samarbeid på tvers av profesjoner og etater er viktig og nødvendig for å kunne sikre best mulig oppvekstvilkår for barn og unge. Et tverrfaglig samarbeid er også en forutsetning for å kunne løse komplekse saker, som seksuelle overgrep mot barn, og for å finne de beste løsningene for både barn og foreldre (Glavin & Erdal, 2013). I saker som omhandler seksuelle overgrep mot barn er det svært viktig med informasjonsutveksling og koordinering av arbeidet for å unngå feilgrep, hindre dobbeltarbeid, sette inn riktige innsatser til riktig tid, og generelt for å sikre et best mulig resultat (Sosial- og helsedirektoratet, 2003). Samtidig hevdes det ofte at det er lite samarbeid og utveksling av opplysninger mellom de ulike profesjonene og etatene når det gjelder barn som utsettes for omsorgssvikt. En av årsakene til dette er bestemmelser om taushetsplikt, som har med den hensikt å beskytte personvernet (Kjønstad, 2009). Taushetsplikten er regulert i forvaltningsloven § 13 (Skogen, Vaagan Slåtten & Tellefsen, 2008). Overtredelse av taushetsplikten er straffbart, men plikten oppheves blant annet når det er grunn til å tro at et barn blir utsatt for alvorlige former for omsorgssvikt, deriblant seksuelle overgrep. Ved mistanke om alvorlig omsorgssvikt går taushetsplikten over til meldeplikt for de ansatte og ledelsen. Dermed blir meldeplikten til en opplysningsrett som gir muligheter for samarbeid mellom profesjoner og etater (Skogen, Vaagan, Slåtten & Tellefsen, 2008).

For ansatte i skolen som har en mistanke eller bekymring, vil det være smart å snakke med en person man har tillit til og som har kjennskap til temaet. Det er også mulig å drøfte saker anonymt med barnevern, politi, pedagogisk- psykologisk tjeneste (PPT), barne- og ungdomspsykiatrisk poliklinikk (BUP), eller andre tilbud som måtte finnes i kommunen for å kunne få råd for hvordan man burde handle (Aasland, 2009). I prosessen med å se nærmere på en eventuell bekymring handler det om å være profesjonell og dokumentere det man ser og det man gjør. Dette vil være med på å legge grunnlaget for å styrke barnets troverdighet. På bakgrunn av det man har sett, hørt og gjort skriver man en bekymringsmelding til barnevernet. Denne meldingen skal ikke inneholde vurderinger eller antydninger. Skolens oppgave og plikt er å melde en bekymring. Dersom bekymringen er av den art at det omhandler vold eller seksuelle

overgrep kan og bør bekymringsmeldingen sendes uten at foreldrene er informert, for slik å kunne beskytte og hjelpe barnet på lang sikt. Dersom foreldre informeres på forhånd, vil det i verste fall kunne ødelegge etterforskningen ved at en eventuell overgriper kan få tid og mulighet til å fjerne bevis og true barnet til taushet (Aasland, 2009). Deretter vil det bli barnevernets oppgave å innhente opplysninger som belyser saken og setter inn nødvendige tiltak, og eventuelt sende en anmeldelse til politiet slik at de får etterforske saken videre (Kvam, 2001, Aasland, 2009). Politiets rolle blir å etterforske og avdekke straffbare handlinger. I denne prosessen vil det innhentes tekniske bevis, foretas avhør av alle som vil kunne belyse saken og dommeravhør av barn. Deretter vil alt materiale vurderes og enten ende med at saken henlegges eller at det tas ut tiltale.

2.4 Forebyggende arbeid

Forebygging handler om å hindre og redusere ulike negative påvirkninger, se hva som er mulige risikofaktorer, og fremme positive impulser (Buli & Holmberg, 2016). Forebygging består av å beskytte og skjerme barn og unge for risikofaktorer, ved å bruke tiltak og tjenester som omsorg, opplæring, helse og velferd. Det er også viktig å jobbe med barnets selvtillit, trivsel og livskvalitet, for å gi barnet ressurser til å mestre utfordringer det møter (Buli & Holmberg, 2016). Man kan forebygge overgrep ved å gi barna kunnskap, ved å snakke med dem og spørre om man er bekymret, ved å høre godt etter og ved å ta barnet på alvor (Aasland, 2015). Det å ha kunnskap om sin egen seksualitet og være trygg på egen kropp, gjør det lettere for barn å sette grenser og, for eksempel, skille mellom positiv og negativ berøring. Når man vet hva som er greit og ikke, er det også mer sannsynlig at man vil si ifra til en voksen om man blir utsatt for noe krenkende eller overgrep. Man vet også hvordan man skal respektere andres kropp slik at man selv ikke utsetter andre barn for krenkelser (Helse- og omsorgsdepartementet, 2017).

Askeland, Jensen & Moen (2017) skriver i sin rapport at det kan være forebyggende å snakke med barn om seksuell helse generelt på en aldersadekvat måte, og at det er et tema som jevnlig tas opp og som kan gi gode ringvirkninger, skriver. Det å ha en åpen dialog i klasserommet om seksuell helse gjør det lettere å ta opp temaer knyttet til seksuelle overgrep. Da blir det mer naturlig å gi barn kunnskap om usunn og sunn seksualitet, skadevirkningen av seksuelle overgrep, samt lover og regler og konsekvensen av å bryte disse (Aasland, 2015, Bromberg & Donohue, 2014). Slik kunnskap kan bidra til å forebygge overgrep, eller sette en stopper for videre overgrep (Ingnes & Kleive, 2011).

Primær forebygging handler om å forebygge negativ utvikling i en større gruppe, mens sekundær forebygging gjelder barn som står i fare for å få eller utvikle vansker, eller når barn allerede har utviklet vansker. Tertiær forebygging handler om forebygging rettet mot risikogrupper som har betydelige vansker (Bjørnsrud & Nilsen, 2016). Befring og Duesund (2014) skriver at atferdsvansker ofte omhandler relasjonsvansker. De sier også at det er to typer atferd; innadvendt (stille og rolig) og utadvendt (urolig og aggressiv). De skriver at problematferd oppstår, eller utløses, av seg selv eller av negative inntrykk fra hjemmet, nærsamfunnet, barnehage og skole. Det er da viktig å hjelpe barna med å komme ut av det dårlige miljøet, gjennom å støtte og oppmuntre barnet. Det som kan styrke enkeltes selvtillit, pågangsmot og optimisme vil være av stor verdi, som trygghet og omsorg (Befring & Tangen, 2014).

Forebygging blant barn og unge omfatter både vernetiltak og beskyttelse. Det handler også om å gi hvert enkelt barn mulighet til å utvikle seg slik at de blir i stand til å ta vare på seg selv, altså utvikling av personlig motstandsdyktighet. En slik forebyggende innsats tar sikte på å gjøre barn og unge parate og kompetente til å motstå risikofaktorer. Barn må få støtte, oppmuntring og muligheter til å realisere seg selv, noe som kan gi dem et nytt løft ved at de får oppleve anerkjennelse, selvverd og framtidstro. I praksis innebærer dette at barn får mulighet til å lære sosiale ferdigheter og konstruktive holdninger. I dette tilfelle kan det blant annet være kompetanse om hva som er lovlige og ulovlige berøringer og holdninger knyttet til det seksuelle, og at barn aldri har skyld i seksuelle overgrep (Befring, 2016).

Nordahl, Sørlig, Manger og Tveit (2005) omtaler forebygging ved hjelp av to begreper: reaktive strategier og proaktive strategier. Jeg vil nå se nærmere på proaktive strategier, med tanke på forebyggende arbeid i skolen mot seksualisert atferd og overgrep. Proaktive strategier er tiltak som har til hensikt å motvirke og forebygge utvikling av ulike former for psykososiale vansker. Strategiene bør være inkluderende og ha en fremtidig virkning. I denne sammenhengen vil det å arbeide med temaer som seksualisert atferd, nettvett og seksuelle overgrep, og gi barn kompetanse innenfor dette området, ha en betydningsfull fremtidig virkning for barn. Dette kan sammenfattes med begrepet primærforebygging eller universell forebygging. Proaktive strategier blir også brukt for å fjerne eller redusere faktorer som opprettholder psykososiale vansker i ulike sosiale miljø (Nordahl, et. al, 2005). I dette tilfellet blir det å gjøre barn og unge i bedre stand til å fortelle om seksuelle overgrep de har vært eller blir utsatt for - med andre ord redusere faktorer som opprettholder fortielsen.

Forebyggende arbeid bør integreres i normaltilbudet for barn og unge i barneskolen (Klefbeck & Ogden, 2005). Det bør være langsiktige tiltak og de bør ha et omfang og innhold som kan danne tilstrekkelig motvekt til risikofaktorer og begynnende problemutvikling (Klefbeck & Ogden, 2005). I et allmennforebyggende perspektiv handler det om å iverksette tiltak med forventninger om å komme uheldig utvikling i forkjøpet, eller å motvirke forverring av tilstander. Ved å gi barn og unge kompetanse om egen seksualitet, seksualisert materiale på nett og seksuelle overgrep kan det føre til at barn og unge blir i stand til å forhindre å bli utsatt senere, eller å ha muligheten til å melde fra om det skjer noe. Samtidig kan det motvirke at tilstanden blir forverret når de velger å fortelle om eventuelle hemmeligheter.

Selv om skolen burde ha stort fokus på forebyggende arbeid blir elevene også utsatt og eksponert i sosiale media. Skarpsno (2013) skriver om at barn og unge i media i dag eksponeres for et kroppsideal som for de fleste er ganske uoppnåelig, hvor de fleste bilder er retusjerte og fikset på. Mange TV-programmer handler om å bli popstjerner eller modeller, slanking, kirurgi og klesdesign. Det foresatte snakker om med venner på telefonen etter at barna har «lagt seg» og det vi sier til våre nære om egen kropp får barna med seg og de påvirkes av dette. Alle små, negative kommentarer om egen kropp, lettprodukter, six pack, flat mage, muskler og trening påvirker barnas tanker om seg selv. Allerede i 9-10 årsalderen er mange barn ute på nettet gjennom chatteprogrammer, Facebook og Instagram. Nettverdenen kan være ubarmhjertig, og det er om å gjøre å være pen og sexy. Unge jenter er kanskje ikke klare over at sexy betyr det samme som å være seksuelt tilgjengelig. På YouTube finner barna fort frem til videoer med innhold en skal være moden for å kunne reflektere over. Vi i den vestlige verden lever i seksualiserte samfunn med sterkt fokus på kropp, utseende og sex. Gjennom medier

som internett, tv og reklame møter vi mange forskjellige seksuelle uttrykk. Redd Barnas (2020) rapport «Et skadelig bilde av hvordan sex er» skriver om at porno er lett tilgjengelig og at det er lett å tro at sånn skal sex være, og uten mer informasjon kan man få et skadelig bilde av hvordan sex er. Dette må komme på dagsordenen da det er viktig å sette ord på den tause kunnskapen vi voksne har (Skarpsno, 2013).

2.5 Oppsummering

Med dette som grunnlag vil jeg i det følgende oppsummere relevant teori for å belyse problemstillingen: «Hvordan forholder dagens ansatte seg til seksualisert atferd og overgrep?». For å oppsummere dette kapittelet kan man si at man ser viktigheten av å ha kunnskap om å skille mellom seksuelle atferdsproblemer, normal seksuell lek og utforskning blant barn (Chaffin et al., 2008). Tegn på unormal seksualisert atferd eller overgrep kan synes på barna gjennom ulike sammensatte problemer, som dissosiering, konsentrasjonsvansker, tilknytning og relasjoner, læring, rus, intimitet og seksualitet. I tillegg kan man se tegn som aggresjon og dårlig selvregulering av atferd, dårlig eller forvrengt selvbilde, samt en opplevelse av avvising og ensomhet (Chaffin et al, 2008, Skarpsno, 2013, Ogden, 2015). Det kan være at barnet selv har vært utsatt for omsorgssvikt, vold eller seksuelle overgrep, eller vært vitne til dette. Mange barn lever i vanskelige situasjoner daglig, og opplever blant annet overgrep. Det er et tabubelagt tema, som ofte blir forbundet med stillhet, skyld og skam, skriver Redd Barna (2019 c) og Søftestad (2008). Det er viktig å snakke med barn om seksualitet generelt, og seksualisert atferd og overgrep kan oppdages ved å observere hvordan barna leker. Den voksne må være klar over sine begrensninger, reaksjoner og holdninger, samt væremåte overfor barnet (Raundalen & Schultz, 2008). Vildalen (2014) skriver at det er behov for kompetanseheving for at lærerne skal ha god kunnskap om å undervise i dette temaet. Dette støttes opp med at Befring (2016) skriver at det er spesialpedagogens oppgave å gi kompetanseutviklende opplæring til barn med spesielle behov, sette inn forebyggende tiltak, samt avdekke og motvirke risikofaktorer i barns liv. Øverlien og Moen (2016) fremhever at det er pedagogers plikt å melde fra til barnevernet dersom de mistenker at barn blir utsatt for overgrep. Dermed er tverrfaglig samarbeid på tvers av profesjoner og etater viktig, og nødvendig, for å kunne sikre best mulig oppvekstvilkår for barna. Forebyggingen handler da om å hindre og redusere ulike negative påvirkninger, se hva som er mulige risikofaktorer, og fremme positive impulser. Man kan jobbe forebyggende primært, tertiært eller sekundært, eller benytte proaktive og reaktive strategier.

3 METODISK TILNÆRMING

I dette kapitlet vil jeg gjøre rede for forskningsmetoder, valg av metode på bakgrunn av problemstilling, og hvordan forskningsprosessen har gått på bakgrunn av metode, teori og vitenskapsteori. Det å være transparent gjennom hele prosessen er viktig for forskningens pålitelighet og for at andre som leser forskningen skal få et innblikk i hva som er gjort og hvorfor. Her presenteres vitenskapsteoretisk forankring for oppgaven, samt kvalitativ metode og semistrukturert intervju. Videre vil jeg beskrive forskningsprosessen og valg rundt denne, samt koding og analysering av forskningsmaterialet. Avslutningsvis vil jeg ta for meg kvaliteten i forskningen og etiske betraktninger.

3.1 Vitenskapsteoretisk forankring

Dalen (2011) skriver at i kvalitativ forskning ønsker man å forstå ulike fenomener ut fra informantenes beskrivelser av sin livsverden, nettopp fordi man i kvalitativ forskning er opptatt av å finne ut noe om fenomener. I vitenskapsteorien kalles dette fenomenologi. Fenomenologi kommer av det greske ordet *phainomenon*, som betyr det som viser seg, og ordet *logi* som betyr læren om. Fenomenologi handler om vår virkelighet slik vi erfarer den, hvor den subjektive opplevelsen står sentralt (Postholm & Jacobsen, 2011). Thagaard (2018) mener at en mening kun kan forstås i sammenhengen den studeres i. Det vil si at meningen er bundet til den konteksten den er funnet i, og det er dette prinsippet hermeneutikken bygger på. Hermeneutikken er læren om tolkning av tekster (Kvale & Brinkmann, 2018), hvor man ser forskningen i lyset av en hermeneutisk sirkel, der en veksler mellom å se på delene og helheten. Dette for å få en dypere og bedre forståelse for det man forsker på (Kleven, 2014). I arbeidet med denne masteroppgaven falt mitt valg på en fenomenologisk tilnærming til prosjektet. Det innebærer at aktørperspektivet og fenomenologisk tilnærming blir fortolket inn i et teoretisk perspektiv. Dette setter videre premisser for forskningsprosessen, og er mest forenlig med en kvalitativ metode (Befring, 2007).

3.2 Forskerrollen

I kvalitativ forskning er forskeren det viktigste redskapet for å innhente informasjon. Dette er en fordel da det gir mulighet for rike dybde data (Thagaard, 2018). Samtidig kan forskerens posisjon føre til etiske utfordringer og problemstillinger. Forskeren definerer samtalen ved å avgrense forskningstema, utformer og stiller spørsmål og leder intervjuet. På den andre siden er det informantene som må dele informasjon. Det viser til det *asymmetriske forholdet* mellom forsker og informant hvor det i utgangspunktet ikke er likeverdighet mellom deltakerne i et intervju (Kvale & Brinkmann, 2018). I forsøk på å utjevne det skjeve maktforholdet har jeg fulgt de forskningsetiske retningslinjene, samt stilt verdinøytrale og åpne spørsmål for å ikke lede data i ønsket retning. I en forskerrolle skal man prøve å beskrive hvordan ulike fenomener oppleves av de informantene man har. Postholm (2010) skriver at det er gjennom samtale man på best mulig måte kan

hente slik informasjon. Da er det ekstra viktig at forskeren er bevisst på egne refleksjoner og tanker rundt fenomenet, siden målet er å innhente fordomsfrie beskrivelser (Kvale & Brinkmann, 2018). Den informasjonen og forståelsen forskeren har er med på å danne helhetsinntrykket av forskningsprosjektet.

3.3 Kvalitativ forskningsmetode

Forskningsprosessen starter med at man finner noe man undrer seg over og ønsker å finne ut mer om (Ringdal, 2014, Postholm og Jacobsen, 2011). Deretter kommer spørsmål en ønsker svar på, før man forsøker å avgrense temaet og finne relevante problemstillinger (Dalen, 2011). Til slutt startet prosessen med å velge forskningsmetode, som gjøres ved å vurdere hva de ulike metodene kan bidra med for å svare på problemstillingen. Kleven (2014) nevner tre ulike forskningsmetoder som er vanlig å benytte i forskning; kvalitativ, kvantitativ og historisk forskningsmetode. Kvalitative forskningsmetoder er mangeartede, men er utviklet for å kunne belyse og forstå menneskelige opplevelser, erfaringer og det sosiale liv (Kvale & Brinkmann, 2018). Kvantitativ metode legger vekt på antall og utbredelsen av et fenomen som skal studeres (Befring, 2007). Den tredje forskningsmetoden Kleven (2014) beskriver er historisk forskningsmetode og omhandler studier av mennesker og deres virksomhet, hvor forskningens mål er å rekonstruere og framstille fortidens historie på bakgrunn av spor og kilder fra den historiske fortiden (Kjeldstadli, 2010). Kvantitativ og kvalitativ forskningsmetode blir gjerne beskrevet som motsetninger, der det viktigste skillet er at man i kvantitativ forskning søker forklaringer, forskeren har avstand til informantene og ønsker å generalisere forskningen til å gjelde flere enn kun utvalget. I kvalitativ forskning søker man forståelse og innsikt i informantenes personlige opplevelser og erfaringer, forskeren er nær deltakerne og ønsker å finne dybdekunnskap (Tjora, 2017).

I min forskning ønsker jeg å få innsikt og forståelse i hvordan barneskole ansatte forholder seg til tema seksualisert atferd og overgrep, med utgangspunkt i problemstillingen «Hvordan forholder dagens ansatte i barneskolen seg til begrepene seksualisert atferd og overgrep?». På bakgrunn av valgt problemstilling vil det være relevant med nærhet til informantene. Nærhet gjør forskningen intens og interessant, men man vil møte på utfordringer fordi en hele tiden må justere seg etter prosjektet og det informantene forteller (Tjora, 2017). Målet for meg er å få en dybdeforståelse for temaet seksualisert atferd og overgrep gjennom å benytte semistrukturert intervju. Kleven (2014) skriver at i kvalitativ metode er det mest vanlig å bruke intervju eller observasjon som datainnsamlingsmetode, om man ønsker å finne deltakernes oppfatning og utfyllende beskrivelser av situasjoner og aktiviteter. Innenfor pedagogikken er det ofte fenomener og prosesser man har fokus på i kvalitativ forskning (Postholm, 2010).

3.4 Forskningsintervju

Jeg har benyttet meg av semistrukturerte intervjuer for å hente data til denne forskningen. Intervju er en metode for å hente data innenfor kvalitativ forskning (Christoffersen & Johannessen, 2012). Det er en godt egnet måte for å få deskriptiv og nyansert informasjon om informantenes erfaringer (Dalen, 2011, Kvale & Brinkmann, 2018), noe som gjør den egnet som metode til prosjektets problemstilling og formål. Et

semistrukturert intervju innebærer at intervjuet tar utgangspunkt i en intervjuguide, som tillater fleksibilitet i rekkefølge og vektlegging av tema og spørsmål (Christoffersen & Johannessen, 2012, Kvale & Brinkmann, 2018). Ved å gjøre dette fikk jeg mulighet til å være fleksibel med tanke på hva informantene fokuserte på, og stille oppfølgingsspørsmål for å få frem flere meninger i datamaterialet (Kvale & Brinkmann, 2018). Semistrukturert intervju ble brukt fordi det var vanskelig å forutsi hva informantene ville snakke om og vektlegge under intervjuet. Kvale og Brinkmann (2018) kaller semistrukturerte intervju, for semistrukturerte livsverdeintervju. Det vil si intervju som tar utgangspunkt i fenomener i informantenes livsverden, der studien ser resultatene fra informantenes perspektiv (Kvale & Brinkmann, 2018). Oppgaven har dermed en problemstilling og metode med en fenomenologisk tilnærming. En fenomenologisk tilnærming til kvalitativ forskning innebærer at prosjektet ønsker å studere et fenomen fra informantenes perspektiv (Kvale & Brinkmann, 2018). I denne studien er det fra ansatte i barneskolen sitt perspektiv. Oppgaven tar utgangspunkt i at kunnskap fra intervju blir skapt i møtet mellom intervjuer og informant (Kvale & Brinkmann, 2018). Som forsker kan ikke min innflytelse på metoden eller resultatene elimineres (Thagaard, 2018). Min tilknytning til fenomenet er derfor relevant.

3.5 Forskningsprosessen

Denne delen handler om hvordan jeg fikk tilgang til feltet, informantene, hvordan intervjuguiden ble utformet, prøveintervju, hvordan selve intervjuene gikk, transkriberings prosessen og hva jeg gjorde for å kode og analysere funnene.

3.5.1 Tilgang til feltet

Før jeg kunne begynne å intervju måtte jeg få prosjektet godkjent av Norsk senter for forskningsdata (NSD) (Vedlegg 1). I søknaden til NSD lå disse vedleggene med: intervjuguide, skisse over prosjektet og informasjonsskriv. Jeg kontaktet noen informanter før jeg fikk godkjent av NSD. Første runde hadde jeg seks ansatte som ønsket å stille, men av ulike grunner ble det bare tre på den første skolen som ønsket å stille. Tjora (2017) skriver at dersom forskningen handler om ømfintlige tema kan det være vanskelig å finne informanter. Om det var at de ikke hadde tid eller om det var temaet som var grunnen til at de ikke ville delta i forskningen, vet jeg ikke. Det tok veldig lang tid å få til et intervju med de ansatte på barneskole nummer 1. Etersom jeg på den tiden trodde jeg hadde seks som ønsket å stille derfra forholdt jeg meg til når de kunne stille til intervju. Rett før intervjuet fikk jeg vite at det kun var tre av seks som kunne stille, og dermed måtte jeg kaste meg rundt for å skaffe flere informanter. Jeg følte at tre informanter var litt lite for å få et representativt utvalg, så jeg tok kontakt med ytterligere 2 barneskoler, og fikk deretter tre informanter til. I tillegg til tre informanter fra barneskole 1 og to informanter fra barneskole 2, hadde jeg i forkant av arbeidet med dette prosjektet diskutert tema med en bekjent som jobber i en tredje barneskolen. Vedkommende ønsket å stille til intervju for oppgaven, og dermed bidratt som en informant fra barneskole 3. De tre skolene har blitt tilsendt informasjonsskriv (vedlegg 2) og responderte raskt, noe som gjorde at alle intervjuene ble gjennomført i løpet av relativt kort tid. Takket være fleksible informanter som stilte på kort varsel fikk jeg i alt intervjuet seks ansatte fra tre ulike barneskoler i løpet av en ukes tid.

3.5.2 Valg av informanter

Utvalget i denne forskningen består av seks ansatte fra tre ulike barneskoler (1.-7. trinn). Jeg hadde som utgangspunkt for forskningen et krav om at respondentene måtte være opptatt av temaet seksualisert atferd og overgrep, samt ha høyere utdanning fra høgskole eller universitet. Dalen (2011) skriver at dersom man inviterer deltakere etter bestemte kriterier kalles dette et kriterieutvalg. Dermed tok jeg kontakt med Senter mot incest og seksuelle overgrep (SMISO) og spurte om de hadde noen barneskoler de kunne anbefale meg å ta kontakt med. Dette for å få et spredt og strategisk utvalg. Strategisk utvelgelse vil si at man velger informanter etter hva som er hensiktsmessig i forhold til forskningsprosjektet (Thagaard, 2018). Da jeg kontaktet de ulike informantene sendte jeg et informasjonsskriv (vedlegg 2) på e-post med en forespørsel om de ønsket å delta i min forskning. Informantene som var interesserte og engasjerte responderte deretter gjennom e-post om de ønsket å delta i studien. Alle mine informanter ble innhentet på denne måten, som vil si at jeg har et hensiktsmessig utvalg som ville delta og har meninger om temaet. Denne studien kan ikke generaliseres da den har et fåtall informanter og disse ikke nødvendigvis er representative for resten av samfunnet. Dette er også felles for kvalitativ forskningsmetode. Generalisering omhandler hvorvidt funnene som er gjort kan gjøres universelle (Kvale, 2006).

Mitt utvalg har en aldersspredning på 24 til 62 år. Informantene vil bli omtalt som informant 1, 2, 3, 4, 5 og 6. Informant 1-3 kommer fra barneskole 1. Informant 1 er utdannet Førskolelærer i bunn, har tatt PAPS 1 og 2 og Spesialpedagogikk 1 og 2. Denne informanten har 15 års erfaring fra barneskolen, og har jobbet i mange år i barnehage før dette. Informant 2 er utdannet Barne- og ungdomsarbeider i bunn, studerte et år med Barnevern, og Grunnskolelærerutdanning med master i Spesialpedagogikk. Denne personen har til sammen 4 års erfaring i jobb. Informant 3 er utdannet Adjunkt og har et år ekstra, som kalles opprykk. Denne personen har til sammen 6 års erfaring. Informant 4 og 5 kommer fra barneskole 2, informant 4 er utdannet Allmennlærer med Spesialpedagogikk som videreutdanning. Denne informanten har 20 års erfaring. Informant 5 er utdannet Barnevernspedagog og har to år med erfaring. Informant 6 kommer fra barneskole 3, informant 6 er utdannet Førskolelærer i bunn og har PAPS 1 og 2, har 30 studiepoeng i spesialpedagogikk og 30 studiepoeng i Engelsk og Norsk.

3.5.3 Intervjuguide

Jeg utarbeidet en intervjuguide (vedlegg 3) for å gjennomføre intervjuet. Det er nødvendig å lage en intervjuguide, siden den kan inneholde tema man vil snakke om i løpet av intervjuet eller ferdiglagde spørsmål (Postholm og Jacobsen, 2011, Dalen, 2011). I min intervjuguide har jeg skrevet både tema og spørsmål slik at jeg ikke glemte hva jeg ønsket å spørre om, og slik at jeg kunne stille ekstra spørsmål. Semistrukturert intervjuguide består av ulike temaer og forslag til spørsmål som skal belyse problemstillingen (Dalen, 2011). Intervjuguiden ble utformet ut ifra problemstillingen og det teoretiske rammeverket. Problemstillingen representerer hva studien ønsker å belyse, mens intervju spørsmålene er et hjelpemiddel for å få belyst problemstillingen. Jeg forsøkte derfor å se for meg hvilke spørsmål som kunne utløse informasjon fra informantene for å besvare problemstillingen (Maxwell, 2013).

Gjennom prosessen ble formuleringen av spørsmålene nøye gjennomtenkt. Det ble valgt en semistruktur på intervjuguiden, siden jeg ønsket å åpne opp slik at informantene fortalte med egne ord om sine opplevelser. Intervjuguiden består derfor av temaer som skal gjennomgås, mens hoved- og oppfølgingsspørsmålene var til som forslag ut fra hvordan samtalen utviklet seg med informantene. I utarbeidningen av intervjuguiden var det viktig å formulere spørsmålene på en slik måte at det ikke ble oppmuntret til verken brudd på taushetsplikten eller ledende spørsmål av meg. Den kunne bli brutt hvis de ansatte gav opplysninger om noen personlige forhold (Forvaltningsloven, 1967, § 13). I tillegg skrev jeg i intervjuguiden at taushetsplikten skulle gjennomgås før intervjuet startet, med en påminnelse om at eksemplene måtte beskrives så generelt som mulig.

3.5.4 Prøveintervju

I forkant av intervjuene gjennomførte jeg et prøveintervju for å se om spørsmålene i intervjuguiden var godt formulerte, og for å finne ut hvordan jeg selv er som intervjuer (Dalen, 2011). Jeg valgte å intervju en god venn slik at jeg kunne få konstruktive og ærlige tilbakemeldinger. Kvale og Brinkmann (2018) skriver at kvaliteten på intervjuet er avhengig av intervjuerens ferdigheter og vurderinger, og at disse ferdighetene opparbeides gjennom å intervju. Dette var en av grunnene til at jeg hadde prøveintervju. Gjennomføringen gikk fint, men jeg merket at noen av spørsmålene var upresise og måtte justeres for å få utdypende og konkrete eksempler. Det var en lærerik prosess. Fordelen med å intervju denne personen var at vi har en god relasjon som gjorde samtalen trygg. En av ulempene var at det fort ble en samtale i og med at vi kjenner hverandre. Jeg merket også at det var utfordrende å være intervjuer fordi jeg mistet en del av det personen sa, siden jeg var mer fokusert på å stille det neste spørsmålet. Thagaard (2018) skriver at som forsker bør man arbeide aktivt for å ha en lyttende holdning til informantene.

Når jeg hørte på lydopptaket fikk jeg et inntrykk av tempoet i samtalen, og skjønnte at jeg kunne gi informantene bedre tid til å tenke seg om før jeg gikk videre til neste spørsmål. På lydopptaket fikk jeg med meg interessante poenger som informanten ga meg, og hvor jeg kunne ha stilt oppfølgingsspørsmål. Dette var ting jeg ikke la merke til under selve intervjuet, men som jeg tok med meg videre. Når jeg hørte på lydopptaket la jeg merke til at det sjelden var pauser. Pauser er viktige, slik at informantene kan reflektere over om de vil utdype svarene mer (Thagaard, 2018, Dalen, 2011). Det er derfor viktig å ta seg tid til å ha pauser i samtalen for å la informanten tenke seg om, og dette tok jeg med meg videre. På prøveintervjuet brukte jeg mobiltelefon som opptaker, det var greit for informanten siden vi skulle snakke om fiktive situasjoner.

3.5.5 Intervjusituasjonen

Informasjonsskrivet som ble sendt til informantene ble skrevet slik at informantene skulle få god nok informasjon om studiet. Informasjonsskrivet inneholdt studiens formål, tema og hva det ville innebære å delta som informant. Dette samsvarer med forskerens ansvar om å informere deltakerne (NESH, 2016). Informasjonsskjemaet ble utformet etter NSD (2019) sine retningslinjer. Informantene fikk tildelt informasjonsskrivet før de takket ja til å være deltakere i min forskning. Dette ble gjort med tanke om at det skulle være et fritt og informert samtykke fra informantenes side. Et fritt og informert

Samtykke handler om at deltakerne ikke skal føle seg presset til å delta, og at de skal ha nok informasjon til å forstå hva det innebærer å delta i studien (NESH, 2016). Jeg gikk også gjennom informasjonsskrivet før jeg startet intervjuene.

Alle intervjuene befant seg på møterom på informantenes arbeidsplass, etter informantenes ønsker. Intervjuene ble gjennomført i starten av mars. Lengden på intervjuene varierte mellom 50 og 90 minutter. Jeg valgte å dokumentere intervjuene ved hjelp av en digital diktafon, som ikke kunne kobles til internett. Den ble valgt slik at personopplysningene (informantenes stemmer) ble lagret forsvarlig (NESH, 2016). Ved å bruke lydopptak istedenfor å notere, gjorde jeg det mulig å være til stede i samtalen med informantene (Kvale & Brinkmann, 2018). Før vi startet lydopptaket snakket jeg litt med informanten for å forsøke å skape en rolig og god atmosfære, hvor jeg prøvde å få informantene til å føle at jeg ønsket å høre deres ærlige erfaringer fra deres praksis. En slik start kan føre til en avslappet situasjon der informantene får en følelse av at de kan prate fritt og åpent (Tjora, 2017). Når jeg startet intervjuet fortalte jeg kort om selve prosjektet, minnet informantene på deres rettigheter underveis og etter intervjuet, og hvordan jeg skulle bevare deres anonymitet i etterkant av intervjuet. Til slutt snakket vi om taushetsplikten de ansatte har overfor elever, slik at vi hadde en felles forståelse av hva den innebar og hvilke tiltak jeg skulle gjøre hvis den eventuelt ble brutt ved et uhell. Samtykkeskjemaene og lydopptakene ble lagret separat og trygt, da opplysninger som kan være identifiserende skal lagres separat fra andre data (NESH, 2016).

3.5.6 Transkripsjonen

Jeg brukte diktafon lånt fra NTNU for å dokumentere intervjuene, slik at det skulle bli lettere å transkribere og analysere datamaterialet. I transkripsjon blir data gjort tilgjengelig for analyse ved at muntlig tale blir omgjort til skriftspråk (Kvale & Brinkmann, 2018), og Tjora (2017) skriver at bruk av lydopptaker gjør at vi kan konsentrere oss om informantene. Det var en trygghet for meg å bruke lydopptaker nettopp fordi jeg kunne fokusere på hva informanten sa til meg. Jeg transkriberte intervjuene i sin helhet samme dag som jeg hadde hvert enkelt intervju. Jeg transkriberte alt selv for å bli godt kjent med materialet, og for å få et overblikk over funn jeg hadde gjort. Jeg gjennomførte transkripsjonen ved å lytte til lydfilet fra diktafonen i flere omganger og transkriberte for hånd.

Den første gangen jeg hørte gjennom intervjuene, fokuserte jeg på å skrive ned ordene som ble sagt av informanten. Informantene hadde samme dialekt, men for å bevare informantenes anonymitet og for å gi god lesbarhet, transkriberte jeg til bokmål. Til slutt hørte jeg gjennom lydfilet en siste gang for å være sikker på at lydfilet og transkripsjonene samsvarte på best mulig måte, og for å starte koding- og analyseprosessen.

I de tilfellene informanten sa hverandres navn eller nevnte skolen eller kjønn på foreldre eller barn, var jeg veldig opptatt av at jeg i transkriberingsprosessen skulle utelate bruk av *henne* og *han*, både om ansatte, elever og foreldre, og erstatte det med *elven*, *ansatt* eller *forelder*. For å beskytte informantenes personvern var jeg nøye på å anonymisere i transkriberingen. Dersom lydfilet inneholdt detaljerte hendelser skrev jeg det om til et mer generelt tilfelle. Det gjelder eksempelvis beskrivelser av hendelser rundt elever. I tillegg slo jeg sammen trinnene 1- 7., for å beskrive hvilket trinn elevene tilhørte. Det var for å ytterligere anonymisere informantene og elevene som ble brukt som eksempler. Hvilken lydfilet som tilhørte hvilket fiktivt navn ble lagret på en annen enhet enn lydfilet.

Det ble gjort for å oppbevare personopplysningene på sikrest mulig måte (NESH, 2016).

3.5.7 Koding og analysering

Analysen skal gjøre det transkriberte materialet tilgjengelig for å drøfte problemstillingen. Kvale og Brinkmann (2018) skriver at analyseprosessen allerede starter i intervjuet, da forskeren foretar fortløpende fortolkninger av informantenes ytringer. Et eksempel er at jeg stilte oppfølgings spørsmål som førte intervjusamtalen i en bestemt retning. Analysen er foretatt med fokus på *meningsinnholdet* i dataene, som tilsier at det er hva informantene sier som er av primær interesse og gjenstand for videre drøfting. Først ble de sentrale meningsenhetene identifisert ved at teksten ble systematisert i mindre deler, da i form av koder og kategorier. Det gir et overblikk over tekstens hovedmomenter og blir omtalt som *meningsfortetting* (Kvale & Brinkmann, 2018, Thagaard, 2018). For eksempel ble kodene *naturlig atferd*, *bekymringsfull atferd*, *skadelig seksuell atferd* sammenslått i kategorien *Barns atferd relatert til seksualitet*. Kodene er *teoribaserte* da de oppstår med grunnlag i datamaterialet. Samtidig er de *begrepsstyrte* ved at de oppstår i den teoretiske rammen. Et eksempel er kategorien *forebygging*, *fremgangsmåte* og *meldeplikt*. Dermed er det brukt *abduktiv tilnærming* hvor både teori og data er representert i kodene. Til slutt ble det foretatt *teoretisk meningsfortolkning*, hvor dataene ble rekonstruert ved å bli drøftet opp mot teori, og presentert som drøftende tekst (Kvale & Brinkmann, 2018).

Som forsker har jeg kontroll over hvilken stemme som til enhver tid skal høres. I fremstillingen av resultater skiller det klart mellom hva som er informantenes utsagn, mine egne tolkninger og meninger og hva som er bygd på teoretiske fundamenter. Informantenes utsagn skiller seg ut fra den øvrige teksten ved at de fremstilles gjennom at i løpende tekst blir utsagnene markert med «...». Når jeg har valgt ut sitater har jeg sett etter de som blant annet fanger opp det essensielle og som kan stå som eksempel for flere.

3.6 Kvalitet i forskningsarbeidet

Det er viktig at man er åpen og tydeliggjør de valgene man tar gjennom forskningsprosessen for å sikre kvaliteten i forskningen, og er klar over, og vise til, de endringene man gjør gjennom prosessen. Å stille åpne spørsmål til informantene er også viktig slik at svarene man får ikke er ledet eller påvirket av meg og mine meninger.

3.6.1 Validitet (gyldighet)

Studiens validitet handler om i hvilken grad metoden er egnet til å undersøke det studien mener å undersøke. Validitet handler med andre ord om studiens funn er gyldige. Hvorvidt resultatene fra forskningen reflekterer virkeligheten og hva som betraktes som en sannhet utfordrer studiens validitet (Kvale & Brinkmann, 2018). På den ene siden er det vanskelig å vite om informantene holdt informasjon tilbake, eller svarte ut ifra det de trodde jeg ønsket å høre. Ettersom målet med min forskning er å finne ut hvordan ansatte i barneskolen forholder seg til seksualisert atferd og overgrep, mener jeg at

semistrukturert intervju egner seg for å undersøke akkurat dette. Når man gjør forskning ønsker man at de resultatene man finner skal være gyldige i forhold til forskningsfeltet (Kleven, 2014, Dalen 2011). Informantenes utsagn i intervjuene kan derfor sies å være sanne og gyldige, i den forstand at det er informantenes beskrivelser fra sin livsverden (Dalen, 2011). Intervjuene kan derfor inneha høy grad av validitet, i form av at de er basert på hvordan informantene oppfatter seg selv, sin arbeidshverdag og sine valg i møte med elever. Samtidig kan fremstillingen av denne oppfatningen være preget av hvordan lærerne ønsket å framstå for andre. I møte med datamaterialet forsøkte jeg å være så åpen som mulig, for å se mulighetene i datamaterialet. Samtidig kan samme intervjudata analyseres på forskjellige måter, da det påvirkes av hvordan forskeren tolker materialet, innfallsvinkelen til materialet og hvordan forskeren finner mening i dataene (Corbin & Strauss, 2015). Det er derfor viktig å beskrive og forklare den metodiske framgangsmåten og valgene bak så nøye som mulig for å øke validiteten (Dalen 2011)

3.6.2 Reliabilitet (troverdighet)

Ifølge Christoffersen & Johannessen (2012) og Kvale & Brinkmann (2018) omhandler forskningens reliabilitet hvorvidt det ville vært mulig å reprodusere de samme resultatene hvis en annen forsker hadde gjennomført undersøkelsen på et annet tidspunkt, ved metoden beskrevet i denne oppgaven (Christoffersen & Johannessen, 2012, Kvale & Brinkmann, 2018). For at forskningen skal virke troverdig har det vært viktig for meg gjennom denne prosessen å redegjøre for de valgene jeg har tatt, både i forkant og underveis i prosjektet. Det har vært viktig å være transparent, for at forskningen skal være pålitelig (Tjora, 2017). Dette gjør at lesere av teksten kan få innblikk i både prosessen og de endringene som er gjort. I tillegg er det viktig å si at jeg har vært åpen om min forforståelse for forskningsfeltet, da den kan påvirke hvordan jeg tolker resultatene.

3.6.3 Overførbarhet

Thagaard (2018) skriver at overførbarheten som er knyttet til de funnene jeg gjør i dette prosjektet også kan gjelde for andre kontekster og situasjoner. Som leser må man være bevisst på at resultatene er skapt i et samspill mellom meg som forsker og prosjektets seks informanter. Det vil derfor være vanskelig å overføre funnene dersom noen andre velger å forske på det samme, da funnene er avhengig av den konteksten de ble skapt i. Andre kan velge å stille de samme spørsmålene, men forskningen vil likevel kunne gi andre funn, da deltakere i kvalitativ forskning deler av sin subjektive livsverden og derfor vil kunne svare ulikt (Thagaard, 2018). Dette merket jeg også på intervjuene jeg hadde i denne forskningen. Selv om jeg stilte informantene de samme spørsmålene, satt informantene på ulik kunnskap og erfaring, og intervjuene varierte i noen grad. Funnene kan til en viss grad overføres, men de kan likevel ikke ses uavhengig fra den konteksten de ble skapt i.

3.6.4 Etske betraktninger

Det er en del etiske betraktninger som bør være avklart og reflektert over før man setter i gang med forskningsintervjuet. All vitenskapelig forskning skal følge etiske prinsipper som er nedfelt i lover og retningslinjer. Hvor bruk av lydopptak så skal personvern overfor informantene, foreldre eller elever tas hensyn til. Jeg meldte derfor inn mitt prosjekt til NSD, og fikk det godkjent (vedlegg 1). Etikken skal gjennomsyre hele forskningsprosessen. Den må ses i forhold til valg av forskningsdeltakere, selve intervjusituasjonen og hvordan forskningsresultatene fra studien formidles (Dalen, 2011). NESH tar utgangspunkt i fire generelle prinsipper som forskeren bør følge. Disse prinsippene går ut på at det er forskerens oppgave å skape en tillit overfor informantene. Forskeren skal behandle informantene med respekt, og utførelsen og utformingen skal være rettfærdig. Forskeren skal ha integritet i sitt arbeid, hvor hensikten med forskningen er å skape gode konsekvenser av arbeidet. I tillegg til de etiske hensynene overfor informantene, er det viktig at forskeren til enhver tid reflekterer over sin rolle og ulike etiske dilemmaer som kan dukke opp underveis i prosjektet, eller under intervjuene. Dette skal sikre at forskningen blir utført på en forsvarlig måte (NESH, 2016).

På bakgrunn av dette gjorde jeg meg kjent med de moralske og etiske problemstillingene som kan oppstå i de ulike fasene av forskningen i forkant, slik at jeg reflekterte over valgene jeg tok når forskningen ble designet, slik som punktene: informert samtykke, konfidensialitet, konsekvenser og forskerens rolle (Kvale & Brinkmann, 2018). Når informantene mine takket ja til å delta i forskningsprosjektet, fikk de tilsendt et informasjonsskriv med vedlagt samtykkeerklæring (Vedlegg 2). I dette skrivet står det at all informasjon om informantene ville bli anonymisert, hvordan opplysningene ville bli ivarettatt konfidensielt, hva som skulle hende med opplysningene etter at forskningen er avsluttet og hvilke konsekvenser forskningen vil ha for informantene.

4 PRESENTASJON OG DRØFTING AV FUNN

I dette kapittelet vil jeg presentere og redegjøre for relevante funn og drøfte funnene opp mot teorien presentert i teorikapittelet. Dette gjøres for å finne svar på problemstillingen: «*Hvordan forholder dagens ansatte i barneskolen seg til seksualisert atferd og overgrep?*»

Jeg har intervjuet fire kontaktlærere, en spesialpedagog og en barnevernspedagog. I det følgende vil forskningsdeltakerne nevnes som informant 1 til 6. Resultatene blir presentert samlet, slik at leseren skal få et samlet inntrykk av det de seks informantene har fortalt. Dette bidrar til en bredere vinkling i drøftingen. For ordens skyld nevnes det igjen at jeg skiller tydelig mellom hva som er informantenes stemme, mine meninger og hva som er hentet fra litteraturen. Funnene jeg har gjort i arbeidet med denne oppgaven er kategorisert i følgende kategorier: (1) *Atferd*, (2) *Ansatte*, (3) *Mistanke & avdekking*, (4) *Forebygging*, (5) *Endring*. - Alle underkategoriene har relevans for å besvare problemstillingen.

4.1 Mål i arbeidet

Det vil alltid være mennesker som utnytter de mulighetene som finnes, der de finnes. Disse mulighetene kan ikke elimineres. Det går ikke an å endre barneskolene slik at det ikke finnes et eneste sted å snike seg unna på, eller fjerne skogen så det ikke går an å komme seg unna slik at ingen ser. Å forebygge negative handlinger er helt umulig, og det som har skjedd kan ingen gjøre noe med. Det de ansatte i barneskolen kan bidra med er å ha kunnskap selv og gi elevene kunnskap, slik at vanskelige hendelser kan være forståelige og håndterbare så hverdagen blir mest mulig meningsfull, og fremtiden tryggere (Barne- og likestillingsdepartementet, 2009).

Målet i dette arbeidet er å sette søkelyset mot temaet seksualisert atferd og overgrep for å gi voksne, barn og unge kunnskap. Dette for å gi barn og unge kompetanse, slik at de er i stand til å kunne forstå hva som er rett og galt, ulovlig og lovlig for å ta vare på seg selv. Håpet er at arbeidet med kropp, sex og overgrep i barneskolen kan være en hjelp for barn og unge som ikke klarer, eller tør, å sette ord på noe de har opplevd eller er utsatt for. Det at ansatte i barneskolen har kunnskap om hva som er normal og unormal seksuell utvikling kan gjøre det enklere for lærere å tolke barn og unges seksuelle atferd, og eventuelt avdekke flere overgrep.

4.2 Barns atferd relatert til seksualitet

Denne kategorien handler om hvor de ansatte mener skillet mellom normal og unormal seksualisert atferd ligger, og hvilken kunnskap de ansatte har om hva som er normal, bekymringsverdig og skadelig seksualisert atferd hos elevene. Det er altså informantenes subjektive oppfatning av hva som er normal eller unormal seksualisert atferd som fremkommer.

4.2.1 Normal, bekymringsfull og skadelig atferd

Denne underkategorien handler om hvordan de ansatte i barneskolen tenker om, og skiller mellom, normal og unormal seksualisert atferd hos barn og unge. Nesten alle informantene var nokså enige om hvor skillet lå.

Barn utforsker seksualitet, både på sin egen og andres kropp. Det er viktig for barnets seksuelle utvikling å få lov til å utforske skriver Aasland (2015). Alle seks informantene reflekterte godt rundt dette med skillet mellom hva de mener er normal og unormal seksuell atferd. Informant 5 oppsummerte egentlig godt hva alle informantene fortalte: *«Jeg tenker det handler om samtykke, og at alle er med på leken. Det er jo naturlig at barn og unge utforsker seksualiteten sin, kroppen sin og det motsatte kjønns kropp, og at de utforsker ord og prating med seksuelt innhold som passer til deres alder»*. Aasland (2015) skriver at det er normalt at barn smugtitte på hverandre og prater seksualisert med hverandre. Jeg tenker at det da er viktig at de ansatte kan tillate denne utforskningen og er flinke til å veilede elevene i rett retning, slik at det ikke blir skamfullt å utforske egen og andres kropp. Selv om informantene var enige om hva som er normal seksualitet så følte jeg ikke at jeg fikk høre hva de ansatte gjorde i praksis for å veilede elevene og vise aksept rundt elevenes utforskning konkret.

Ingnes & Kleive (2011) og Langfeldt (2000) skriver at det er normal seksuell lek når det er spontant og gjensidig. Å vise kjønnsorganer til andre og at barn ser på andre barn er helt naturlig og forventet atferd hos elever i 6 til 12 årsalderen skriver Aasland (2015). Dette var noe informant 4 påpekte: *«(...) det å vise tissen til hverandre og å være nysgjerrig det er uskyldig og naturlig»*. Det at informant 4 var så konkret satte jeg veldig pris på. Det viser at informantene har gjort seg opp en klar mening og tatt et standpunkt, og viser at informantene kanskje har litt ekstra kunnskap om hva som er greit og ikke, og kanskje har litt ekstra kunnskap om hva som er akseptabelt og ikke setter lokk på det.

Chaffins (2008) teori går ut på at de voksne må kunne skille mellom seksuelle atferdsproblemer, normal seksuell lek og utforskning blant barn. Informant 4 er spesialpedagog, det er hun som snakker mest om problematikken og skillene rundt dette krevende tema. På måten informant 4 svarer på spørsmålene kan det virke som hun har opplevd mest, og er den som har jobbet tettest med seksualisert atferd og overgrep. Det handler selvfølgelig om erfaring og om skolen gir rom og mulighet for at de ansatte skal kunne prioritere å skaffe seg kunnskap eller jobbe med tema seksualisert atferd og overgrep. Dette kan vise at seksualisert atferd og overgrep er et fagområde som bør være en del av hovedansvaret i spesialpedagogens arbeidsfelt, så lenge lærerne ikke har den samme kompetansen.

Definisjonene til informantene var nokså like når det kom til hva de anså som unormal seksualisert atferd. Alle informantene var opptatt av at tvang, bruk av makt, seksuelle bevegelser og voksent språk var bekymringsverdig. Informant 2 sa: *«Unormal atferd vil jeg si er når tvang og makt blir brukt for å utforske. Det at de begynner å snakke om seksuelle handlinger mer detaljert enn det som er forventet av elevenes alder blir unaturlig for meg»*. Heggen (2017) skriver at når språket ikke er aldersadekvat er det i gul sone i henhold til heftet «Trafikklyset». Da er det viktig at de ansatte bruker dette heftet for å diskutere seg imellom, for å finne ut om det eleven gjør kan være skadelig for eleven selv eller andre.

Informant 4 fortalte om skadelig seksualisert atferd og sa: «*Ved skadelig seksualisert atferd viser eleven grensesprengende atferd og gir blaffen i alt og alle. Livet trenger ikke å ha noe betydning lengre. Andre tegn kan være at eleven ikke vil gå på do på skolen, eller at det blir griset med avføring på veggene inne på doen*». Hun sa at denne type atferd bikker mot rød atferd ut ifra heftet «Trafikklyset», når barn tvinger andre til seksuell lek eller bevisst onanerer uten å kunne distraheres ut av det. Langfeldt (2000) forteller at skadelig seksualisert atferd kan komme til uttrykk gjennom elevens handlinger. Hyppighet, omfang, intensitet og om det er bekymringsverdig i forhold til utviklingsstadium og alder er noen av de tegnene Langfeldt beskriver at ansatte må være oppmerksom på. Her kan teoretikerne, informantene og jeg si oss enige.

Et av punktene informant 6 nevnte som unormalisert atferd var: «*(..) altså at elever er ekstremt opphengt og har et seksuelt overfokus på egen og andres kropp*». Chaffin (2008) nevner at seksuell atferd som faller utenfor sosialt akseptable grenser kan være tegn på seksuelle atferdsproblemer. Eleven kan da ha et overfokus på seksuelle kroppsdeler som kjønnsorganer, anus, munn eller bryst. Når atferden er i rød sone i Trafikklys-heftet er det viktig at den voksne handler når det skjer (Heggen, 2017). Det er viktig for elever som er i rød sone at de har voksne som tar ansvar og veileder eleven i riktig retning. Jeg synes ikke det kom tydelig fram av intervjuene om informantene har kunnskap om hvordan de skal gjør dette, altså at de ikke utdypet tydeligere hvor skillet fra normal til bekymringsfull til skadelig seksualisert atferd ligger og hvordan de konkret skal jobbe med det.

Overgrep kan forklares på mange måter, jeg har tatt utgangspunkt i Aaslands (2015) måte å tolke seksuelle overgrep på. Informant 4 fortalte hvordan hun forsto begrepet seksuelle overgrep: «*Seksuelle overgrep handler om skam. Det kan hende at kroppen reagerer med vellyst og at du angrer og skammer deg i etterkant fordi du har vært med på det. Også at du ikke er på lag med din egen kropp, altså at du blir kåt av det, også blir du uvel og kvalm av det fordi det ikke er riktig, fordi din egen kropp ikke er på lag med deg*». Aasland (2015) skriver at det er snakk om overgrep dersom det er seksuell kontakt hvor den ene parten ikke er i stand til å si ja eller nei på grunn av alder, modning, evne, redsel, eller ikke er i stand til å vurdere eller forstå rekkevidden av det som skjer. Det er å regne som overgrep når handlingen er ulovlig, og når den er hemmelig og ikke tåler dagens lys (Aasland, 2009). Informant 4 forklarer godt den skamfølelsen og redselen barn og unge som har opplevd dette kan føle på. Derfor må vi gi barna kunnskap slik at de forstår at dette er en av mange måter å reagere på, og gi de verktøy og språk for å kunne forstå hva de selv kan føle på. Bufdirs (2018) tolkning av seksuelle overgrep omfatter fysisk og/eller psykisk krenkelse av en persons seksuelle integritet. De skriver at et overgrep vil si at et menneske krenker et annet menneskes rettigheter, hvor eksemplet til informant 4 påpeker denne teoriens utsagn.

Informant 4 påpekte at det var viktig å følge godt med på hva elevene gjorde i friminutter og andre sårbare situasjoner hvor det kunne være vanskelig å skille mellom lek og overgrep (Langfeldt, 2013). Hvor hun mente at det var viktig å ha kunnskap om normal seksualitet og tegn på overgrep for å kunne gjøre riktige vurderinger av ulike situasjoner som kunne oppstå i skolehverdagen. Ifølge Vildalen (2014) kan overgrep mellom elever for eksempel skje ved at en elev kan tvinge eller lure andre elever til seksuell lek. Noe informant 4 fortalte at hun hadde opplevd, hvor det da er viktig at de voksne passer på at leken er frivillig for elevene, og at det er givende og morsomt. Om det er ulikhet i modenhet eller alder må man passe ekstra godt på. Noe som kan være

veldig krevende og vanskelig for de ansatte nettopp fordi det er så mye de skal følge med på i en skolehverdag.

4.2.2 Erfaringer & episoder

Denne underkategorien omhandler hvilke erfaring de ansatte har med utøvende seksualisert atferd og overgrep, om de kan beskrive noen konkrete episoder hvor de har sett dette og hvordan de forholder seg til det. Det er en ganske stor variasjon i antall yrkesaktive år i skolen blant informantene. Dette kan være noe av grunnen til at ikke alle informantene har opplevd like mye, eller har hatt fokus på akkurat dette tema.

Aasland (2015) snakker om at det å ha med seg erfaring vil påvirke hvordan de ansatte forholder seg til seksualisert atferd og overgrep. Her er det kun informant 4 som snakker om hvilke erfaringer hun har med utøvende seksualisert atferd eller overgrep. Informant 4 sa: «*Jeg har erfaringer med å måtte følge med slik at det ikke hender ting på do på skolen, som sexing som de små elevene kaller det. At elever ønsker å sexe med andre, og dermed har prøvd å lokke, friste og lure de med seg*». Dette var noe informanten var veldig opptatt av å få frem under vår samtale. Nettopp fordi det skjer, så man må ha øynene åpne og alltid ha det i bakhodet.

Informant 1, 2, 3, 5 og 6 fortalte at de ikke hadde noe særlig erfaring med utøvende seksualisert atferd eller overgrep. Vildalen (2014) sier at med mer erfaring, får man mer kunnskap, noe jeg vil si meg enig i. Det kan hende at disse informantene egentlig hadde mer erfaring enn de selv husket, og at de kanskje ble litt satt ut og ikke fikk nok tid til å tenke seg ordentlig om de faktisk hadde opplevd noe. Informant 3 påpekte at: «*Jeg har ikke noe erfaring, men jeg synes det er viktig å observere elevene*». Det er viktig for å støtte opp under utviklingen elevenes utvikling, og for å fange opp de elevene som kan stå i fare for å utsette andre elever eller seg selv for noe (Vildalen, 2014). De ansatte i barneskolen spiller en stor og viktig rolle overfor elevene, noe som vil si at de trenger kunnskap for å kunne avdekke, veilede eller hjelpe elever som kan komme ut for skjevutvikling inn på riktig spor igjen. Jeg synes at det er skremmende at bare 1 av 6 informanter forteller at hun har erfaring fra utøvd seksualisert atferd eller overgrep. Det kan hende det ikke har skjedd noe mens de andre har jobbet, eller at det har vært situasjoner, selv om de kanskje ikke direkte har vært involvert. Siden «alle» elevene mest sannsynlig utøver seksualisert atferd gjennom utforskning og utprøving på hva som er rett og galt å gjøre, er det sannsynlig at de trækker over noen grenser av og til. Dette kan igjen handle om tolkning av spørsmålet jeg stilte under intervjuet: "Hvilke erfaring har du med utøvende seksualisert atferd og overgrep i skolen og hvordan forholder du, deg til dette?", hvor informantene kan ha tolket spørsmålet som om de hadde opplevd skadelig seksuell atferd og ikke generell seksuell atferd.

Når vi skulle snakke om episoder hvor informantene hadde sett seksualisert atferd eller overgrep kom det fram litt mer informasjon fra alle informantene. Informant 1, 2 og 3 kom inn på dette med garderobesituasjon og svømming, hvor det kunne være vanskelig for elevene å være nakne rundt hverandre. Aasland (2015) støtter opp at barn kan være redde for å kle av seg i garderobesituasjoner. De tre informantene påpekte viktigheten av at SMISO hadde vært på besøk hos dem, og snakket om kroppen med elevene. De mente dette ville hjelpe elevene, og de ansatte, i garderobesituasjonen, fordi de da var blitt forklart at det er naturlig med forskjellige kropp og former. Kunnskap, erfaring og

holdninger henger sammen skriver Vildalen (2014) fordi dette fører til mer ideelle holdninger til temaet.

Det var flere av informantene som hadde opplevd elever som hadde snakket veldig detaljert og utdypende om seksuelle opplevelser i forhold til alderen deres. Informant 4 beskriver veldig godt hvilke episoder hun hadde vært involvert i: *«Jeg har flere episoder. En hvor elever ikke forstår at selvstimulering skal gjøres hjemme, eller hvor elever gnir seg til objekter. De forstår ikke at denne type nysgjerrighet ikke skal utforskes blant folk. Jeg har opplevd at elever snakker veldig voksent om sin erfaring rundt sex. Jeg har også en del episoder med elever som kommer og forteller meg at ting ikke er helt greit hjemme rett før ferier, og at de heller ønsker å være på skolen»*. Både normal, bekymringsfull og skadelig seksuell atferd kommer til uttrykk. Dette er situasjoner hvor den voksne må lede eleven på riktig vei, uten å skape skamfølelse for eleven. Når det kommer til dette med å stimulere seg selv i offentligheten, er det viktig at den voksne forklarer på en vanlig måte at dette kanskje er noe man burde gjøre hjemme på soverommet sitt. De ansatte må være bevisst den viktige rollen de har skriver Øvreide (2009), og ut fra dette må de i møte med barna ha kunnskap og kompetanse om hvordan de selv skal opptre, slik at de ikke forhindrer barnets naturlige seksuelle utvikling eller skaper en skamfølelse rundt deres egen utforskning.

I disse ulike situasjonene er det veldig viktig at den voksne er en trygg person som forklarer og hjelper eleven på riktig vei, eller tar eleven på alvor og tar seg tid til å lytte. Man vet aldri hva eleven kan si, og da må man være forberedt på å måtte ta imot tung informasjon. Den ansatte må være bevisst på hvordan reaksjon man gir eleven når de forteller tung informasjon (Sciaraffa & Randolphi, 2011). Dette med seksuell prat som ikke er aldersadekvat er noe de fleste voksne må være oppmerksomme på, fordi dette er en tydelig rød sone i trafikklys-heftet til Heggen (2017). Det at elever kan ha blitt utsatt for noen form for overgrep skal stå sentralt i hodet til den voksne, slik at elever som har kunnskap som ikke passer deres alder skal virke alarmerende på den ansatte. Det var flere av informantene som hadde opplevd elever som hadde et mer voksent språk enn hva som var aldersadekvat.

4.3 De ansatte

Denne kategorien handler om hvordan de ansattes kunnskap er, hva de tenker rundt dette med undervisning og ikke minst hvordan de ansatte ser på sin rolle overfor seksualisert atferd og overgrep i dag.

4.3.1 Kunnskap

Denne underkategorien handler om hvilken kunnskap de ansatte har eller føler de mangler.

Aasland (2015) skriver om hvor viktig det er at de ansatte har kunnskap om barns seksuelle utvikling for å vite om den er på rett spor i forhold til barnets alder. Heggen (2017) mener at de ansatte trenger kunnskap om normal seksualitet på ulike alderstrinn nettopp for å kunne skille mellom normal og skadelig atferd. Informant 1, 2 og 3 forteller at etter de hadde SMISO på besøk fikk de mere kunnskap om temaet seksualisert atferd

og overgrep, fordi de fikk undervisning selv og fordi de var med på undervisningen SMISO hadde for elevene. De følte at de ble mer åpne og at de følte at de ble mer åpne og hadde et mer bevisst forhold til seksualisert atferd og overgrep gjennom arbeidsdagen. Det mere i bakhodet. For disse informantene var det viktig å få faglig påfyll og kunnskap fra SMISO, nettopp fordi det gjorde dem mer bevisste på at dette skjer og at det er ekstremt viktig at vi voksne snakker med barn og unge om kropp, sex og overgrep. Kvam (2001) og Helse- og omsorgsdepartementet (2017) skriver om viktigheten av at barn og unge trenger kunnskap om kropp, sex og overgrep, nettopp for å kunne forstå hva overgrep er og for en sunn seksuell helse senere i livet.

Informant 1 sa: *«Jeg har blitt mye mer åpen i forhold til dette med seksualisert atferd fordi jeg har fått mer kunnskap»*. Informant 1 hadde vært med på undervisningsopplegget SMISO hadde for elevene. Informant 1, 2 og 3 fortalte at den kunnskapen elevene fikk, fikk også de. De hadde hørt det meste før, men følte det var godt å få repetert det de kunne og få påfyll av ny og nyttig kunnskap som de ikke hadde fra før. Formålet for SMISOs undervisningsopplegg er å gi ansatte, foresatte og barn økt kunnskap for å se og oppdage signaler og symptomer på seksuelle overgrep (SMISO, 2017). Langfeldt (2000) støtter også opp under dette med å gi barna god og riktig kunnskap. Derfor er det viktig at de voksne har et ønske om å lære og være åpne overfor elevene.

Flere av informantene nevnte dette med lærernormen, og at lærerne skal ha ansvar for 15 elever i stedet for 30. Dette presser de andre yrkesgruppene som miljøarbeidere, sosionomer, barnevernspedagoger med flere ut av skolen, noe jeg personlig synes er veldig skremmende og trist. Jeg synes det er skremmende fordi informant 2 og 3 under intervjuene påpekte at det er noen vanskelige og tunge tema de ikke får kunnskap om gjennom utdanningen sin. De føler at de mangler kunnskap om dette tema, og at høyskolene har alt for stort fokus på fag. Informant 3 fortalte at hun har ikke tid til alt hun skal rekke i løpet av en dag på jobb, og sa: *«Det er vår oppgave å hjelpe å forme elevene til gode mennesker»*. Dette sitatet mener jeg er ekstremt viktig å få fram, nettopp fordi det ikke alltid er fagene som er viktigst, men alt som skjer med elevene rundt. Vildalen (2014) mener at det er behov for kompetanseheving i lærerutdanningen for at lærerne skal ha god nok kunnskap om dette temaet.

Informant 6, som har jobbet mange år i skolen, sa: *«Vi må få jevnlig faglig påfyll hele tiden, slik at vi er forberedt på det meste. Ting trenger å repeteres, og det kommer stadig ny forskning. Dessverre har ikke skolen tid til dette. Det er nok en del jeg mangler om ikke bare dette tema, men mange, dessverre ...»*. Dette støtter igjen opp under viktigheten av at spesialpedagogen har en sterk rolle i barneskolen. Lærere som jobber i dag har ikke rom eller de rette ressursene til å ta ansvar for dette området. Derfor trengs spesialpedagogen for å kunne hjelpe barn og unge som faller utenfor det ordinære læringstilbudet. Spesialpedagogens kunnskap handler om forebygging og tilrettelegging, og den skal ha kunnskap om barns utvikling gjennom miljø, gener osv. Spesialpedagoger hjelper barn ved å gi dem de ressursene de trenger for å takle ulike risikosituasjoner de kan havne i eller ved. Klefbeck & Ogden (2006) skriver at det i et allmennforebyggende perspektiv handler om å iverksette tiltak med forventninger om å komme uheldig utvikling i forkjøpet, eller å motvirke forverring av tilstander.

Som spesialpedagog synes jeg det er viktig at pedagoger vet hva transaksjonsmodellen er, da dette er et godt hjelpemiddel for voksne for at vi skal kunne se og følge barn og

unges utvikling gjennom samspill mellom gener, miljø og relasjoner. Denne modellen brukes slik at voksne skal kunne se helheten i barn og unges komplekse utvikling (Sameroff, 2010). Vi voksne må dermed vite hva som er barn og unges normale utvikling i det sosiale, kognitive og atferdsmessige utviklingsløpet. Jeg synes at transaksjonsmodellen støtter opp under det jeg mener - altså at de ansatte i barneskolen må gi barna kunnskap og kompetanse om kropp, sex og overgrep, men også at de ansatte må ha kunnskapen selv for å kunne hjelpe elevene på best mulig måte. Hvis det er slik at de ansatte i barneskolen ikke har kapasitet til å kunne se risikofaktorer, viser dette bare hvor viktig spesialpedagogens rolle i barneskolen er.

4.3.2 Undervisning

Undervisning er en egen underkategori for å understreke hvor viktig det er å dele kunnskap med barn og unge.

Barneskolen til informant 1, 2 og 3 hentet inn SMISO fordi deres trinn skulle ha om kroppen. Informant 2 fortalte: *«Det å selv skulle gjennomføre eget undervisningsopplegg om kroppen, sex og overgrep ville ikke blitt like bra som SMISO sitt»*. SMISO har allerede et undervisningsopplegg som er laget i samarbeid med Trondheim kommune sin handlingsplan mot seksuelle overgrep, som heter «kroppen min og meg». Informant 3 fortalte at: *«Det ville følt ubehagelig, uoverkommelig og skummelt å skulle undervise elevene selv. Hvordan i alle dager skulle jeg lagt det frem for elevene? Hvordan skulle jeg forklart ulike ting, ville de respektert meg og ville de forstått alvoret på samme måte?»*. Informantene fortalte at etter SMISO hadde vært hos dem, og hatt undervisningsopplegget sitt, følte de seg tryggere på hvordan de skulle undervise og legge det fram for elevene senere. Vildalen (2014) skriver at det i dagens seksualundervisning fort kan bli personlig for lærerne og ikke faglig nok, og dermed for stort ansvar på hver enkelt lærer. Ut ifra det informantene fortalte meg, vil jeg si meg enig i det Vildalen skriver. Det virker som det ikke finnes noe fast undervisningsopplegg som lærerne kan benytte i undervisningen om kropp og sex.

Informant 4 forteller også at: *«Vi har hentet inn SMISO nettopp fordi vi vet at de er dyktige og at de har et godt undervisningsopplegg for elevene. Det er krevende for lærerne å skulle lage et slikt undervisningsopplegg selv. Dermed vil noen av lærerne få hovedansvar for å bruke dette opplegget SMISO har, slik at vi selv kan benytte dette på andre trinn senere»*. Vildalen (2014) skriver at det handler om manglende kunnskap om de utviklingsmessige faktorene hos barn og unge, og at det ikke er tydelige og definerte rammer i læreplanverket om hvordan denne undervisningen skal foregå. Dette erfarte jeg at de ansatte var enige i.

Langfeldt (2000) og Aasland (2015) skriver om viktigheten av at barna lærer navn på kjønnsorganer slik at de har begreper for å snakke om seksualitet. Nettopp fordi språket er viktig for å lære og forstå hva de eventuelt kan fortelle eller si til voksne. Langfeldt (2000) påpeker også viktigheten av at barn får forståelse over egen seksualitet i tidlig alder. Dette påpekte også informant 5: *«Tenker det er mye som kan gjøres i fellesskap, gjennom å sette fokus på dette i tidlig alder. Jeg tror det gjør at elevene tør å si fra om noe skjer hjemme eller på skolen»*. Teorien til Langfeldt (2000) og Aasland (2015) støtter dette.

Slik jeg har forstått det på informant 1, 2 og 3, som har vært med på undervisningsopplegget SMISO hadde for deres elever, så har SMISO gjort et godt forebyggende arbeid med å gi elevene kunnskap om ulike tema som følelser, kroppen, grenser, hva som er ulovlig og ikke, og til slutt gode og vonde hemmeligheter. Informantene sa at de lærte mye selv og at mye av den atferden som hadde vært, med stygt språk, tegninger av kjønnsorganer og klasking på rompen, hadde stoppet etter SMISO hadde vært og undervist elevene. Informant 4 og 5 snakket om viktigheten av at SMISO eksisterer og hvor trygt og bra det er at SMISO drar rundt på skolene eksternt og tar opp temaene kropp, sex og overgrep. De snakket også om at vi trenger flere eksterne aktører som kan komme på skolene og undervise og gi elevene og de ansatte i barneskolen kunnskap de trenger om tøffe tema. Informant 2 fortalte også om en episode etter at SMISO hadde vært og hatt undervisningsopplegget for elevene, hvor en elev hadde klasket en annen elev på rompen og eleven responderte med «Ikke ta meg på mine private områder». Dette er et godt eksempel på viktigheten med å gi elevene språk, verktøy og kunnskap til å kunne si i fra hva de synes er greit og ikke. Når alle elevene har en enighet om hva ting betyr blir det enklere å respektere hverandres grenser. Ingenes & Kleive (2011) støtter opp under at kunnskap kan bidra til å forebygge overgrep.

4.3.3 Voksenrollen

Voksenrollen er noe av det viktigste vi som pedagoger må reflektere over. Denne underkategorien handler om hvordan de ansatte ville jobbet med forebygging, holdninger og deres rolle som voksenperson.

Raundalen & Schultz (2008) skriver at den voksne må være klar over sine begrensninger, reaksjoner og holdninger, samt væremåte overfor barnet. Den voksnes hovedoppgave er å motivere, samt å gjøre eleven trygt nok til å åpne seg, for deretter å sette sine egne ord på følelsene sine. Den voksne har som nevnt tidligere en stor rolle overfor barn og unge. Informantene er enige om at det er viktig å være en god voksen for elevene. Informantene trekker frem at de har alt for liten tid i skolehverdagen til å kunne se og ta vare på alle barna samtidig. De ansatte i barneskolen i dag har rett og slett ikke tid til å ha fokus på alt og alle hele tiden og de mangler ressurser til å kunne gjøre dette. Informant 1 sa at hun følte hennes opplæringsrolle i dag var en annen enn tidligere. Hun følte at hennes rolle var å lese elevenes følelser mer i dag enn før. Kvello (2008) skriver at de voksne skal forsøke ved hjelp av transaksjonsmodellen å forstå at barns utvikling avhenger av kulturen de vokser opp i og at de voksne må se på hele barnet, inkludert miljøet rundt det. Noe jeg tror lærerne gjør mer av i dag enn før. Flere av informantene trakk også fram at de ikke hadde ressurser nok til alle elevene, nettopp fordi de måtte gi sin fulle oppmerksomhet til de elevene som gjerne ropte høyest. Da var det ikke like enkelt å se alle elevene hele tiden, eller i løpet av dagen. Alle informantene trakk fram at de måtte være en trygg voksenperson som alltid var til stede og som elevene kunne se opp til og stole på. For alle de ansatte var relasjonsbygging også veldig viktig for å kunne skape tillit mellom voksen og elev. Kort oppsummert følte informantene at de ikke hadde tid nok i løpet av en dag, men at klasseromsledelse og læringsmiljøet var det viktigste de kunne sette fokus på, slik at alle elevene vertfall følte at de kanskje hadde mestret noe i løpet av dagen. Kvello (2008) støtter opp under at de voksne må oppleves som trygge, gi tid og være tålmodige for å støtte elevene.

Informant 5 forteller at hennes oppgave som barnevernspedagog i barneskolen var å være: «(...) den som følger opp elevene som trenger det, spiller på lag, og som tilpasser mye av situasjonene de havner i. Jeg skal holde de i hånda, se de når ingen andre ser dem, eller ta tak i de som tar mye oppmerksomhet fra lærerne. Jeg trengs i skolen for å avlaste lærerne». Jeg tror det er viktig at vi har flere yrkesgrupper i skolen for å kunne få mer kunnskap inn i barneskolehverdagen. Det virket som alle informantene var enige om at lærerne ikke hadde tid til å se alle elevene i løpet av dagen.

Den ansatte har et ansvar for å bygge relasjon til elevene. Øvreide (2009) mener at det er omstendighetene som avgjør om barnet forteller den voksne om sine opplevelser eller erfaringer. Informant 2 fortalte at det var viktig for henne å jobbe med relasjonsarbeid, altså å være en trygg voksen som ønsker å bli kjent med eleven. Relasjonsbygging var noe informant 6 var veldig opptatt av å få frem under vår samtale, altså hvor viktig det var med en god relasjon til elevene for å kunne være en trygg voksen for elevene.

Informant 6 sa at hvor hun jobber så jobber de aktivt med et relasjonsprosjekt som handler om at alle elevene skal ha minst en voksen de føler at de har en god relasjon til. På en slik måte skapes det en trygghet for både elevene og de voksne, og elevene kan føle at de blir sett og hørt av i det minste en ansatt. Søftestad (2008) støtter dette gjennom sin teori, og skriver at relasjonen mellom eleven og den voksne er avgjørende for om eleven vil fortelle om vanskelige, smertefulle eller «farlige» opplevelser.

Informant 4 påpekte at elevene tester ut de voksne for å finne ut hvor de har dem, og om de vil tåle å høre det de har å fortelle. Den voksne må derfor være klar over sine egne begrensninger, reaksjoner og holdninger. Den voksnes hovedansvar er å skape rom, motivere og gjøre det trygt nok for at eleven skal åpne seg og sette ord på egne følelser (Raundalen & Schultz, 2008).

Aasland (2015) mener at de holdningene og erfaringene de ansatte i skolen har vil påvirke hvordan man forholder seg til tema som kropp, sex og overgrep. De ansatte må være bevisste på den viktige rollen og de holdninger de har rundt dette tema og hvordan de forholder seg til dette. Dette er viktig slik at det føles trygt for elevene å snakke med voksne om temaene.

4.4 Tegn & meldeplikt

Denne kategorien omhandler hvordan de ansatte tenker om hva som er mistenkelig atferd og hvordan de tror de ville avdekket om elevene er utsatt for overgrep. I tillegg handler det om hvem informantene kan samarbeide og snakke med, når de velger å melde og dette med pedagogisk meldeplikt. Vet de ansatte hva de skal gjøre ved mistanke og hvordan de skal gå frem?

4.4.1 Mistanke & tegn

Denne underkategorien handler om hva de ansatte gjorde når de hadde en mistanke om unormal seksualisert atferd eller overgrep, og hvilke tegn og signaler de kunne se etter.

Chaffin (2008) skriver at skadelig seksuell atferd kan være kjennetegn på at eleven selv kan ha vært utsatt for omsorgssvikt, vold eller seksuelle overgrep, eller vært vitne til dette. Disse elevene kan streve med ulike sammensatte problemer, som tilknytning og relasjoner, læring, rus, intimitet og seksualitet, aggresjon og dårlig selvregulering av

atferd, dårlig eller forvrengt selvbilde, samt en opplevelse av avvisning og ensomhet. Dette er noen av tegnene de ansatte i barneskolen kan se etter. Befring og Duesund (2014) skriver at atferdsvansker ofte omhandler relasjonsvansker. De sier også at det er to typer atferd; innadvendt (stille og rolig) og utadvendt (urolig og aggressiv). De skriver at problematferd oppstår, eller utløses, av seg selv eller av negative inntrykk fra hjemmet, nærsamfunnet, barnehage og skole. Det er derfor viktig å støtte eleven og jobbe for å vite hvilke tegn man skal se etter ved en mistanke eller bekymring for en elev.

For å kunne ta en mistanke på alvor må man ha kunnskap om hva man skal se etter. Skarpsno (2013) skriver at det er viktig å observere barn og unge, noe alle informantene nevnte under intervjuene. De ville ved mistanke observere språket, kroppsspråket og oppførselen til eleven. Informant 4 sa også at det er lærerne som oppdager mistanke først. Killén (2012) støtter opp under dette med at det er de ansattes jobb å skulle kunne oppdage barn som er utsatt for seksuelle overgrep og dermed må de ha kunnskap slik at de kan se etter tegn og signaler. Det er derfor viktig at lærerne er oppmerksomme på om elevenes atferd endres i løpet av en kort periode. Aasland (2015) påpeker flere ganger hvor viktig det er å utforske, spørre og snakke med barna om det er noe i veien eller noe de vil snakke om.

Tegn de ansatte så etter var om elevene ga hint, om atferden hadde endret seg drastisk, om eller de brukte rare ord på kjønnsorganer som ikke stemte over ens med elevenes alder, som «vesken, sheriffen eller slangen». De så også etter om eleven var mye frustrert, eller hadde unormal atferd i forhold til kroppsspråk som jokking på ting eller andre elever, som noen av informantene nevnte. De ansatte i barneskolen har en stor mulighet til å kunne støtte opp under elevens seksuelle utvikling (Reinar, Vist, Kirkehei & Kornør, 2018). Informantene hadde forskjellig kunnskap om hva de ville sett etter. Jeg tenker at alt det de nevnte er viktig å se etter. Det er vanskelig både faglig og menneskelig for voksne å skulle avdekke seksuelle overgrep (Sosial- og helsedirektoratet, 2003), men det er viktig å ha dette i bakhodet og tenke på statistikken i forhold til hvor mange som kan være utsatt.

Informant 1 fortalte at SMISO (2017) hadde snakket om at 4 av 30 i hver klasse statistisk sett var utsatt for seksuelt misbruk og at det fremdeles var en del mørketall, noe hun syntes var skremmende. Det er også viktig å påpeke at det er ikke de ansatte i barneskolen sitt ansvar å skulle etterforske eller avdekke saken. Det er politiets rolle, mens barneskole ansattes oppgave er å skynde seg langsomt, tørre å se, ta bekymringen på alvor og hjelpe barnet som man er bekymret for (Aasland, 2009). Jeg tror mange av de ansatte kanskje føler på et for stort ansvar når det omhandler å skulle se etter tegn på det å ha en mistanke. Det de må huske er at det finnes et støtteapparat rundt dem som er der for å hjelpe. For eksempel muligheten for å ringe til ulike instanser og drøfte ulike saker anonymt, å det å heller følge litt ekstra med om magefølelsen sier det, å ikke bare legge det fra seg og tenke at, «dette skjer ikke i mitt klasserom». Aasland sin teori støtter opp under akkurat dette med at vi har en vent-og-se-holdning.

4.4.2 Fremgangsmåte og meldeplikt

Et av spørsmålene under intervjuet handlet om hva informantene gjorde når de skulle melde en bekymring. Det å vite hva man skal gjøre når man skal melde en bekymring er viktig for at de ansatte skal føle seg trygge på hva deres ansvar er og hva de skal gjøre.

Informant 1,2 og 3 fortalte at de måtte få mer kontroll på hvordan arbeidsplassens handlingsplan fungerte. Redd Barna (2019a) mener at alle bør ha en handlingsplan for hva de ansatte skal gjøre for å avdekke og forebygge overgrep. Om fremgangsmåten ved bekymring forklarte alle informantene at de først snakket med spesialpedagogen, hvor spesialpedagogen tok det videre til ledelsen, før rektor og spesialpedagogen meldte bekymring om det var nødvendig. Flere av informantene nevnte også at det var mulig å ringe anonymt til politiet, barnevernet, BUP og BFT for å drøfte med de om hva man skulle tolke av det man eventuelt hadde sett selv. Øverlien og Moen (2016) skriver at dette er noe ansatte bør ha kjennskap til, altså hvilke instanser de kan samarbeide med og hvilken kunnskap de ulike instansene har. Informant 5 forteller: *«Jeg føler meg veldig trygg på framgangsmåten når jeg får mistanke. Jeg ville først drøftet med andre om det er noe de har sett, så gått videre til ledelsen, snakka med spesialpedagogisk koordinator som ville tatt det videre derfra»*. Hun fortalte videre at gjennom sin utdanning som barnevernspedagog fikk hun en grundig innføring i hvordan denne fremgangsmåten var.

Alle informantene sa: *«Vi som jobber med barn og unge har meldeplikt, hvis det er snakk om vold eller overgrep!»*. Vi som jobber med barn og unge har et stort ansvar når det gjelder meldeplikt. Pedagoger er pliktige til å melde fra til barnevernet om vi tror noe alvorlig skjer med barnet. Om det er snakk om vold eller overgrep skal ikke foreldrene informeres i slike saker, noe som er veldig viktig nettopp fordi at man skal passe på slik at barnet ikke kan få alvorlige konsekvenser av at foreldrene vet. Øverlien (2015) sier at en lærer/voksen som har mistanke om at det forekommer overgrep er pliktig å gi beskjed til politi eller barnevern. Det vil si at ikke bare pedagoger, men også andre voksenpersoner som har mistanke eller bekymring, er pliktige til å sende inn bekymring, og at meldeplikten går foran taushetsplikten (Redd Barna, 2019, Øverlien, 2015). Informant 4 fortalte at hun meldte heller en gang for mye enn en gang for lite, noe jeg er helt enig i, samt at det er viktig å ta alle elever på alvor. Det er ikke de ansatte i skolen som skal etterforske eller avdekke noe i slike saker, det er politiet og barnevernet sin jobb. De ansatte skal melde bekymring mens det er barneverns oppgave å innhente opplysninger for å belyse saken (Kvam, 2001, Aasland, 2009).

4.4.3 Tverrfaglig samarbeid

Denne underkategorien handler om tverrfaglig samarbeid om hvordan instanser som PPT (Praktisk Pedagogisk Tjeneste), Barnevernet, BFT (Barne- og familietjeneste) og BUP (Barne- og ungdomspsykiatrien) kan hjelper ansatte i barneskolen.

Informantene fortalte at de jobbet mye i tverrfaglige team, hvor spesialpedagogen hadde en sentral rolle med tanke på tilpasning i arbeidet på skolen. Helse-sykepleier var også på banen for å støtte opp rundt barnet. Det blir også jobbet mye med BFT, BUP og barnevernet i slike saker for at eleven, ansatte i barneskolen og foreldrene skal få best mulig veiledning, oppfølging og støtte. Det er viktig med et tverrfaglig samarbeid for å

kunne løse saker og finne de beste løsningene for elevens oppvekstvilkår, skriver Glavin & Erdal (2013). Sosial- og helsedirektoratet (2003) sier også at det er viktig å koordinere og unngå feilgrep, og å sette i gang riktige innsatser til riktig tid.

Kjønstad (2009) hevder at det også er lite samarbeid og manglende deling av opplysninger mellom de ulike instansene og profesjonene når det gjelder barn som utsettes for seksuelt misbruk. Taushetsplikten er regulert i forvaltningsloven § 13 (Skogen, Vaagan Slåtten & Tellefsen, 2008). Dette tenker jeg kan gjøre det vanskelig, både for de ansattes jobb i barneskolen med eleven, og for eleven selv. Det skaper uro og utrygghet for de ansatte i skolen om hvor de er i forløpet og hvordan de skal forholde seg til saken. Det er jo de ansatte i skolen som møter eleven hver eneste dag og de må legge til rette med en gang.

Aasland (2009) skriver om viktigheten av at de som melder bekymring er profesjonelle og dokumenterer så mye som mulig for å styrke barnets troverdighet. Informant 4 fortalte at hun brukte å sitte på et google Docs dokument med læreren når læreren hadde en samtale med eleven som hadde opplevd vanskelige situasjoner. Slik kunne hun stille oppfølgingsspørsmål som kanskje ikke læreren tenkte på, og ha kontroll over situasjonen sammen med læreren uten å være til stede selv.

4.5 Forebygging

Denne kategorien handler om hvordan de ansatte i barneskolen kan arbeide med forebygging av seksualisert atferd og overgrep, hvordan informantene tenker rundt dette med forebyggende arbeid og om de har god nok kunnskap om hva de kan gjøre eller hvordan de kan arbeide for å forebygge.

Forebygging er det viktigste vi kan jobbe med for å støtte og forberede barn på ulike situasjoner i livet. Informant 4 sa: «Vi jobber med å bygge grunnmuren til elevene», noe jeg er veldig enig i at er viktig. Forebygging handler også om å hindre og redusere ulike negative påvirkninger, altså det å kunne se hva som kan være risikofaktorer og dermed fremme positive impulser skriver Buli & Holmberg (2016). Det omhandler å skulle skjerme elevene for risikofaktorer ved bruk av tiltak, tjenester, omsorg, opplæring, helse og velferd. Det er vår oppgave som pedagoger å ruste barn og unge til å kunne møte utfordringer i hverdagen, og å være en god rollemodell for elevene. Å være en trygg voksen som barna føler de kan snakke med, tenker jeg er viktig for å skape rom for at elevene skal kunne komme å ha gode samtaler, men også søke råd.

Informant 5 snakket mye om hva de voksne kunne gjøre for å forebygge på et sekundært nivå. Hun snakket om hvor viktig det var for henne å veilede elevene i her-og-nå-situasjoner hvor noen følte at ting kanskje gikk litt over streken, og det å sette i gang jente og guttegrupper hvor elevene kunne snakke sammen. Informant 3 snakket om det å være varsom i garderobesituasjoner og prøve å forebygge og trygge elevene før de skulle skifte og dusje sammen på skolen.

Informant 3 fortalte om hvordan hun ville jobbet med forebygging hvor hun sa følgende: «Jeg ville fått veiledning og søkt råd og hjelp av andre». Da er det gjerne spesialpedagogen lærerne snakker med, fordi det er spesialpedagogen som har kunnskapen om hvordan de skal kunne gå frem og hjelpe elever som har opplevd traumatiske hendelser. Befring (2016) skriver at barn må få støtte, oppmuntring og muligheter til å realisere seg selv, noe som kan gi dem et nytt løft ved at de får oppleve

anerkjennelse, selvværd og framtidstro. Slik kan man gi hvert enkelt barn mulighet til å utvikle seg så de blir i stand til å ta vare på seg selv, altså utvikling av personlig motstandsdyktighet og kompetanse til å motstå risikofaktorer. Det er her spesialpedagogens kompetanse kommer inn.

Informant 2 fortalte også at hun synes det var vanskelig å skulle legge til rette for elever som kunne ha opplevd overgrep eller hadde en seksualisert atferd. Hun påpekte også at hun ville brukt de andre profesjonene som jobber i skolen og eksternt for å få hjelp til å tilrettelegge for elever som har atferdsvansker. Videre fortalte hun at hun ikke hadde nok kunnskap om spesialiserte vansker og tilrettelegging for disse elevene. Igjen ser vi da at dette er et spesialpedagogisk felt, nettopp fordi det er spesialpedagogen som har kunnskapen til å tilrettelegge for elever som faller utenfor eller blir for krevende å håndtere for lærerne. Det er altså spesialpedagogen som bidrar med kunnskap om hvilke måter man kan forebygge disse vanskene på.

Det å skulle jobbe med primær forebygging er nok den viktigste oppgaven for de ansatte i skolen, altså det å forebygge negativ utvikling i en større gruppe (Bjørnsrud & Nilsen, 2016). Hvis de ansatte jobber mest med å forebygge i større grupper kan det gjøre det enklere å jobbe med sekundærforebygging, altså jobbe med de enkelte elevene som er i fare for å utvikle vansker. Informant 4 fortalte at de voksne har et stort ansvar for å følge med, og være klar over, at det kan skje ulike hendelser elevene imellom som de ikke har kontroll over. Hun fortalte at det er vanskelig å finne ut av hva som kan ha skjedd når de ser tegn, eller å finne ut av alvorlighetsgraden av det som kan ha skjedd. Informant 2 fortalte at i løpet av skoledagen var det meste nokså organisert, noe som gjorde at unormal atferd fort ble oppdaget. Hun sa at det gjerne var mer utfordrende på SFO. Jeg tror det er smart å jobbe med forebygging av kropp, sex og overgrep på det primære nivået, nettopp for å gjøre elevene selv klare over hvor ulike grenser går og hva som er lov og ikke lov. Informant 5 påpekte også at det var de voksnes ansvar at elevene visste hva som var greit og ikke.

Det å jobbe med proaktive strategier med tanke på forebyggende arbeid mot seksualisert atferd og overgrep tror jeg er lurt, nettopp fordi dette støtter opp under det å jobbe med primærforebygging. Informant 6 fortalte: *«Ved små saker har jeg løftet opp situasjoner i klasserommet i plenum, og snakket med elevene om hva som er «min kropp, mine grenser og mine private områder».* Jeg og andre lærere har også hatt rollespill for elevene for å vise konkrete situasjoner om hva som er greit og ikke». Her viser informantene at hun forebygger gjennom å snakke med elevene i en større gruppe. Aaland (2015), Askeland, Jensen & Moen (2017) er enige om at det kan være forebyggende å snakke med elevene, og gi de kunnskap om seksuell helse generelt, på en aldersadekvat måte.

Heftet «Trafikklyset» er et godt og stødig hjelpemiddel for de ansatte som jobber med barn og unge, slik at de kan identifisere, vurdere og gi respons til elevene. Dette heftet beskriver normal til bekymringsverdig til skadelig seksuell atferd fra 0 til 18 år. De fleste av informantene hadde lite kunnskap om dette heftet og brukte det sjeldent aktivt. Alle informantene hadde hørt om det, men det var kun informant 4 og 5 som hadde brukt det og jobbet med det. Dette synes jeg er veldig synd, i og med at dette er et godt hjelpemiddel for de ansatte. Dersom de er usikre, eller står i en vanskelig situasjon hvor de ikke helt vet hva de skal gjøre, kan dette heftet brukes for å hjelpe de til å finne ut av hva som eventuelt må gjøres.

Flere av teoretikerne skriver at forebyggende arbeid bør integreres i normaltilbudet for barn og unge. Gjennom å drøfte hva teorien og informantene sier og hva jeg selv tror, mener jeg dette er den beste løsningen. Det er viktig å få dette inn i hverdagen til barn og unge, slik at de får kunnskap og kompetanse om egen seksualitet, seksuelt materiale på nett, og for å gi de et språk slik at de kan kommunisere med oss voksne om de opplever seksuell trakassering eller seksuelle overgrep. Alt bunner i at barn og unge må få kunnskap for å kommunisere med oss om eventuelle risikoer de selv kan være i.

4.6 Endring

Her legger jeg frem hva informantene mener om endringer i seksuell atferd i løpet av tiden de har jobbet med barn og unge, hva som kan være årsaken og om seksualisert materiale på nett har påvirket dette.

Jeg spurte informantene mine om de mente at samfunnet hadde endret seg. Det er hovedgrunnen til at dette underkapittelet er med. Informant 5 oppsummerte veldig godt:

«Jeg tror at seksualitet har et helt annet fokus nå i dag enn før. Kropp, porno, sosiale media og internett har en mye større påvirkning på elevene i dag. Gjennom det får de et vanskeligere forhold til kroppen sin og seksuelle forventninger nå enn før. Det er unge i dag som tror det er vanlig å være seksuell aktiv i en alder av 13 år, noe som ikke er normalt. Det blir mer og mer normalt å ha et grovt språk, og de vet ikke alvorlighetsgraden av hva disse inntrykkene kan gjøre med de» (Informant 5).

Alle informantene var enige om at samfunnet hadde endret seg mye. Informant 1, 4 og 6 er de som har vært i arbeidslivet lengst. De tre sa at det var mye som hadde endret seg på de årene de hadde jobbet i barneskolen. Informantene sa at det var samfunnet som hadde endret seg. Informant 6 forteller at elevene hadde en større plattform de ble eksponert på nå, spesielt gjennom reklame på tv, Facebook, Instagram og YouTube. Hvor hovedfokuset ligger på kropp og sex. Skarpsno (2013) og Redd Barnas (2020) rapport støtter opp under at barn og unge blir eksponert allerede i 9-10 årsalderen på ulike plattformer som sosiale medier, hvor de møter mange forskjellige seksuelle uttrykk. Informant 4 sa: «I dag er barn «barn» i kortere tid. De blir fortære ungdommer og voksne». Dermed er det så viktig at vi som voksne tar det ansvaret og gir elevene kompetanse til å kunne møte dette nye samfunnet som eksponerer dem for kroppspress, sexpress, og mye mer.

Informant 1, 2 og 3 trakk fram dette med at musikk og musikkvideoer også er noe elevene blir eksponert mye for, på radioen hjemme og på skolen. Elevene har spesielt lyst til å høre på Russe-sanger som handler om festing og puling, noe som er veldig samfunnsaktuelt i media i dag. Det at musikk i dag ikke har den samme betydningen, eller omhandler de samme temaene, som før vil påvirke elevene til å tro at det er slik ungdomslivet er. Vi voksne må passe på hva vi oppfordrer barn og unge til å se og høre på. De trenger ikke å bli eksponert for den seksuelle reklamebransjen når de allerede er i en så sårbar situasjon. Vi voksne må også huske at alle negative kommentarer om egen kropp, som det å skulle ønske man var tynn, hadde flat mage, at man skulle trent og spist mye sunnere, påvirker barna. Vi må være gode forbilder og snakke med barn og unge om at alt man ser på internett, på tv, eller hører på radioen ikke nødvendigvis er realistisk. Vi må gi de den kunnskapen de trenger. Befring (2016) skriver at det handler

om å gi hvert enkelt barn mulighet til å utvikle seg slik at de blir i stand til å ta vare på seg selv, altså utvikling av personlig motstandsdyktighet. En slik forebyggende innsats tar sikte på å gjøre barn og unge parate og kompetente til å motstå risikofaktorer.

Befrings (2016) forebyggende teori handler om å gi barn støtte, oppmuntring og muligheter til å realisere seg selv. Noe som kan gi dem et nytt løft ved at de får oppleve anerkjennelse, selvverd og framtidstro. Informantene snakket også om at de følte at samfunnet hadde blitt mere åpent, og at man er mer åpen på hvilke tema man kommuniserer rundt i dag enn før. Informant 5 sa: *«Vi er veldig åpne om at vi skal være åpne om sex og samliv i dag, men vi snakker ikke nok om det og tuller det fort bort. Jeg mener vi må snakke mer om seksuelle overgrep, hva som er normalt når man er seksuell aktiv, eller hva samtykke er og hva det handler om. Dette med at kroppen kan si nei, eller at kroppen sier ja uten at man sier ja mentalt»*. Jeg vil si meg helt enig med informant 5. Vi snakker mer åpent sammen i dag, men kun overfladisk. Både informant 4 og 6 snakket også om at vi er mer åpne og de mente dette var viktig fordi det er et større behov for det. Det gjør at det kan være enklere for elevene å si fra og da bli møtt med åpne armer og en større forståelse nå enn før. Teorien til Nordahl, Sørlig, Manger og Tveit (2015) handler om primærforebygging, og om å gi elevene kompetanse til å kunne fortelle om seksuelle overgrep. De mener også at risikoen for psykososiale vansker i ulike sosiale miljøet reduseres, gjennom at elevene får den åpenheten og kunnskapen fra oss voksne, slik at de kan vurdere ulike risikoer de havner i selv.

Klefbeck & Ogden (2005) vi må iverksette tiltak for å gi barn og unge kompetanse om seksualisert materiale på nett. Alle informantene var enige om at seksualisert materialet på nett påvirker elevene i større grad nå enn før. Informant 5 sa: *«Det er så viktig å snakke om seksualisert materiale på nett med elevene, slik at de er forberedt om de blir eksponert, og hva de kan gjøre om de blir det»*. Informant 4 legger til: *«Elevene eksponeres i stor grad av pornografi gjennom internett, data, YouTube og dickpics som de kan få på Snapchat eller Instagram. Her er det egentlig aldersgrenser, og hvor er da foreldrene? Nysgjerrige elever vil finne materialet på nett, så da er det viktig at vi som voksne lærer elevene nettvett, og hva som er greit og ikke å gjøre på skolen»*. Det må jobbes med nettvett og hva elevene kan møte på internett og sosiale media, slik at de er forberedt og kan stå imot eventuelle risikofylte opplevelser. Skarpsno (2013) og Redd Barna (2020) skriver om at det er viktig å få satt dette tema på dagsordenen slik at vi kan dele den tause kunnskapen vi som voksne har, fordi vi lever i et seksualisert samfunn med et sterkt fokus på kropp og seksuelle uttrykk.

4.7 Forholder de seg til det?

Dette svarte informantene når jeg spurte hvordan de forholdt seg i dag til seksualisert atferd og overgrep:

Informant 1, 2 og 3 oppsummert sa: *«Vi forholder oss til temaet seksualisert atferd og overgrep i skolen i dag, gjennom at vi har skaffet oss kunnskap fra SMISO. De har gjort oss mer forberedt når vi skal snakke med elevene om ulike vanskelige tema, som åpenhet og hvordan vi skal gå frem om vi mistenker noe»* (Informant 1, 2 og 3). Det å ha en åpen dialog i klasserommet om seksuell helse gjør det lettere å ta opp temaer knyttet til seksuelle overgrep. Da blir det mer naturlig å gi elevene kunnskaper om usunn og sunn seksualitet, skadevirkningen av seksuelle overgrep, samt lover og regler og

konsekvensen av å bryte disse skriver Aasland (2015) og Bromberg & Donohue (2014). Dette støtter opp under hva informant 1, 2 og 3 ville få frem.

Øverlien og Moen (2016) fremhever at det er de voksnes plikt å melde fra til barnevernet dersom de mistenker at barn blir utsatt for overgrep, slik at barnet kan få den hjelpen og støtten det trenger. Informant 4 sa: «*Mitt formelle ansvar er å melde bekymring og få det videre i systemet. Det er min oppgave å jobbe med foreldrene, og slik egentlig å være et skjold for lærerne. Jeg kurser lærerne og støtter dem i arbeidet de gjør, fordi det er lærerne som skal ivareta eleven i de tilfellene jeg ikke må inn*». Straffeloven (2017a), § 196, sier at alle, ved undring, bekymring eller mistanke om potensiell mishandling er pliktige til å forsøke å avverge den. Informant 4 viser at for henne er det viktig å melde bekymring, og jobbe for å beskytte lærerne med tanke på foreldresamarbeid. Jeg tror hun som spesialpedagog tar på seg det formelle ansvaret med tanke på lover, regler, samarbeidet med andre instanser og tilretteleggingen gjennom det hun fortalte.

Aasland (2009) skriver at det er ikke skolens rolle å avdekke seksuelle overgrep med å undersøke bakgrunnen og sende bekymring for å så samle inn opplysninger som enten forsterker eller avskriver bekymringen. Hvor informant 6 fortalte: «*Jeg forholder meg til seksualisert atferd og overgrep ved å alltid ha det i bakhodet, selv om det er helt forferdelig å tenke på alt som skjer. Det gjelder alle slike vanskelig tema, men vi må forholde oss til det slik det er. Å være bevisst på det, og anerkjenne at det faktisk skjer, gjør det det lettere å fange det opp*». Det er de voksne som arbeider med barn som skal kunne oppdage dersom en elev er utsatt for seksuelle overgrep, så man må ha kunnskap om hva man skal se etter av tegn og signaler (Killén, 2012). De holdningene man har vil påvirke hvordan man forholder seg til temaet.

I tillegg til kunnskap burde de ansatte ha et bevisst forhold til egne holdninger. Ansatte i barneskolen må kunne identifisere atferd som skiller seg fra det som er aldersadekvat seksuell atferd. Derfor blir det vesentlig å ha kunnskaper om barns normalutvikling for å kunne vurdere bekymringene som dukker opp rundt noen barn, mener Drugli (2008). Informant 5 fortalte at: «*Jeg forholder meg til seksualisert atferd og overgrep gjennom å samarbeide og drøfte med mine jobb-kolleger og skaffe meg kunnskap*». God kunnskap om barns seksualitet kan også føre til at den voksne får mer ideelle holdninger til temaet (Vildalen, 2014). Noe jeg vil si meg enig i.

5 OPPSUMMERING

I dette kapittelet skal jeg oppsummere studiens hovedfunn, komme med en konklusjon og til slutt komme med en avsluttende kommentar og veien videre.

5.1 Sammenfatning av studiens hovedfunn

Gjennom hele denne oppgaven har jeg nå lagt frem hvordan de ansatte i barneskolen forholder seg til seksualisert atferd og overgrep i dag. De forholder seg til det gjennom å tilegne seg kunnskap, være trygge voksne, gode rollemodeller og ta det ansvaret de har når det gjelder meldeplikt og taushetsplikt. Den ene spesialpedagogen jeg har intervjuet snakket også mye om det overnevnte, men hun hadde også fokus på forebygging og hva man kan gjøre for å skape de trygge rammene for elevene, slik at de var rustet til å takle og jobbe med vanskelige ting. Nettopp fordi til syvende og sist så er det spesialpedagogens ansvar å skulle kunne skape rom for forebygging og tilrettelegging for elever som sliter med atferdsproblematikk eller de som har opplevd noe, eller mye, vondt, hvor deres hverdag må tilrettelegges for at de skal kunne lære på en best mulig måte. Denne oppgaven viser bare enda mer hvor viktig spesialpedagogen og andre profesjoner er i barneskolen. Lærerne har nok med det faglige som skal gjennomføres i løpet av en skoledag. Denne oppgaven viser også hvor viktig det er at andre eksterne instanser kommer inn i skolen og gir elevene sin kompetanse, nettopp for å ruste dem til å takle hverdagen og vite hva de skal gjøre om de er i vanskelige situasjoner.

Oppgaven har et hovedfokus på seksualisert atferd og overgrep, men i bunn og grunn så handler dette om å gi barn og unge kompetanse og kunnskap for å kunne hjelpe seg selv i livet, og gi de et språk slik at de kan kommunisere til trygge voksne hvordan de egentlig har det. Denne oppgaven viser også at vi voksne må ta et større ansvar for å ruste barn og unge, ikke bare ansatte i barneskolen, men alle voksne som jobber med barn og unge. Alle barn og unge står i en viss risiko for å utvikle psykososiale vansker eller atferdsproblematikk. Vi voksne må gi den rette kunnskapen for å kunne hjelpe dem på en best mulig måte for å styrke dem og forebygge slik at de er forberedt. Som spesialpedagog er min oppgave å hjelpe, veilede og tilrettelegge for at barn og unge som kan være i risikogruppen, eller kommer i risikogruppen, får gode ressurser til å kunne hjelpe seg selv videre i livet.

Mine første hovedfunn i denne oppgaven er viktigheten av kunnskapsutvikling. De ansatte må få kunnskap så de kan formidle sin kompetanse til elevene. Slik skal de kunne være rustet og ha et språk for å kunne fortelle en trygg voksen om skumle, «farlige» eller vanskelig hendelser. Mitt andre hovedfunn er hvor viktig forebyggende arbeid er for at både de ansatte og elevene har kunnskap nok til å hindre at overgrep eller utvikling av skadelig seksualisert atferd skjer. Det må jobbes jevnlig med seksualisert atferd og overgrep, slik at elever og voksne alltid har dette i bakhodet, men også slik at elevene kan føle seg trygge nok til å snakke med voksne om andre vanskelige opplevelser.

5.2 Konklusjon

Ut ifra min tolkning av teorien og svarene fra mine informanter virker det som at de ansatte i barneskolen forholder seg til seksualisert atferd og overgrep gjennom å være trygge voksne, skape gode relasjoner til elevene, jobbe med kunnskapsutvikling og forebygging. Da er det viktig at de ansatte også er klare over sine holdninger og tanker rundt hvordan de selv ønsker å forholde seg til seksualisert atferd og overgrep i dag.

Ut ifra min problemstilling: «Hvordan forholder dagens ansatte i barneskolen seg til seksualisert atferd og overgrep?» blir min konklusjon som følger:

Det er mange måter å forholde seg til seksualisert atferd og overgrep på. Gjennom denne studien har jeg funnet ut at de ansatte i barneskolen jobber med seksualisert atferd og overgrep gjennom, som nevnt tidligere, å være trygge voksne som ser, hører og lytter til elevene. Det er derfor viktig å ha kunnskap om normal, bekymringsfull og skadelig seksualisert atferd, voksenrollen og hvor viktig den voksnes kunnskap og formidling er. Det er også viktig å vite hva man skal gjøre ved mistanke og bekymring, og hvordan man kan hjelpe elevene før og etter dette, samt hvor viktig forebyggende arbeid kan være. Samfunnet og synet på seksualitet har endret seg mye. Sex har et mye større fokus nå enn før, og barn og unge kan mye enklere enn før bli eksponert for seksuelt materiale på nett.

Mitt synspunkt er også at de ansatte i barneskolen ikke har kunnskapen eller kompetansen til å kunne forebygge og tilrettelegge for barn og unge som opplever overgrep eller utagerer gjennom en seksualisert atferd. Jeg vil påstå at dette er et fagområde for spesialpedagogen. Basert på teorien vil jeg si at de ansatte i barneskolen forholder seg til seksualisert atferd og overgrep på en slik måte at det ligger i bakhodet deres, men at de mangler kunnskap og kompetanse for å kunne avdekke og legge til rette for elever som har ut- eller innagerende atferd.

Jeg vil konkludere med at de ansatte i barneskolen forholder seg til seksualisert atferd og overgrep gjennom å tilegne seg kunnskap og være trygge voksne, som ønsker å skape gode relasjoner til elevene, slik at det er muligheter for å avdekke og hjelpe elever i vanskelige situasjoner. Jeg har forståelse for at den enkelte læreren ikke får tid til å sette mer fokus på tema, men skolen som helhet burde bli flinkere til å fordele ressursene til dette, siden lærerne har nok med det faglige i skolehverdagen.

De ansatte trenger likevel hjelp fra andre instanser og fagområder, slik som spesialpedagogen og SMISO, for å kunne jobbe for å forebygge og tilrettelegge optimalt for alle elevene i barneskolen.

5.3 Avsluttende kommentarer og veien videre

Før jeg startet på dette studiet hadde jeg lite kunnskap om seksualisert atferd og overgrep. Jeg hadde en tanke om at vi i dag har for lite kunnskap om dette tema, noe som ga grobunn for at denne studien ble startet. Det var da jeg begynte å lese meg opp på teorien og fikk snakket med Senter mot incest og seksuelle overgrep, jeg begynte å tenke at dette var viktig å forske på og skrive om.

Det jeg har lært i denne prosessen er at min tanke om at dette var noe vi trenger mer kunnskap om stemmer. Pedagoger må forholde seg til seksualisert atferd og overgrep i skolen daglig. Dette er problemer under kategorien sosioemosjonelle vansker som vokser

i stor hastighet. Gjennom å gå i dybden på denne problemstillingen har jeg fått svar på hvordan ansatte i barneskolen i dag forholder seg til seksualisert atferd og overgrep i skolen, og fått en større kompetanse rundt tematikkens betydning og gleder meg til å ta med meg denne kunnskapen ut i jobb.

En studie gir aldri et ideelt bilde av samfunnet, da den alltid vil ha sine begrensninger. Kvalitative metoder bygger på teorier om fortolkning og menneskelige erfaringer. I denne studien er det et lite utvalg informanter fra et fåtall skoler, noe som øker sannsynligheten for at svarene man får, i sum, kan avvike noe fra hva som er normalt. Avvik kan også forekomme på grunn av, for eksempel, feiltolkning eller dårlig utformede spørsmål, forutinntatthet eller mangel på kulturell bredde blant informantene. Relasjonen og tilliten mellom meg, som intervjuer, og informantene kan også ha hatt innflytelse på hvilken informasjon informantene valgte å dele med meg. Alle har en viss bagasje ut ifra egne erfaringer og det finnes ingen absolutt objektivitet. Engasjementet mitt til temaet har vært en av utfordringene i rollen som moderator i mitt eget studie, og det kan fort hende at jeg ubevisst har favorisert teoretikere og teorier som samsvarer med mine egne forutinntatte meninger. Ved bruk av andre, motstridende, teorier eller synspunkter ville man kanskje kommet frem til en annen konklusjon. Det samme gjelder kvaliteten på eget analysearbeid. Det er for eksempel lett å se seg blind på de delene av datamaterialet som engasjerer en mest, mens andre segmenter kanskje ikke blir like godt bearbeidet. I tillegg kan det også være andre metoder som egner seg vel så godt til besvarelse av studiens problemstilling, eller som kunne supplert den valgte metoden for et mer helhetlig bilde.

Hvis jeg skulle jobbet med dette videre ville jeg gått enda mer i dybden på hvordan vi konkret burde jobbet for å få kropp, sex og overgrep enda mer på dagsordenen til de ansatte i barnehagen og i skolen, og fått dette enda tydeligere frem i rammeplanen og læreplanen. Vi må ikke slutte å snakke om hele kroppen og at overgrep og mishandling skjer. Vi trenger enda mer kunnskap og vi trenger å sette enda større fokus på dette, spesielt når man ser på hvordan samfunnet stadig mer setter sex på dagsorden. Vi må undervise og snakke med barn og unge om hva som faktisk er normalt og ikke. Dette fordi samfunnet vårt, via tv, internett og porno har fått så mye større oppmerksomhet på dette nå enn før. Barns seksuelle atferd må bli sett, slik at de som trenger hjelp kan få det. Ansatte i barneskolen må forholde seg til seksualisert atferd og overgrep, slik at de kan forebygge og gi barn og unge den kunnskapen de trenger for å selv lettere kunne skjønne hva som foregår.

REFERANSELISTE

- Aasland, M. W. (2009). «... Si det til noen ...». En bok om seksuelle overgrep mot barn og unge. Kristiansand: Høyskoleforlaget AS.
- Aasland, M. W. (2015). *Barna og seksualiteten*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Andenæs, A. (2000). Generalisering: Om ringvirkninger og gjenbruk av resultater fra en kvalitativ undersøkelse. I H. Haavind (red.), *Kjønn og fortolkende metode: metodiske muligheter i kvalitativ forskning*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Askeland, I. R., Jensen, M., & Moen, L. H. (2017). *Behandlingstilbudet til barn og unge med problematisk eller skadelig seksuell atferd – kunnskap og erfaringer fra de nordiske landene og Storbritannia – forslag til landsdekkende struktur*. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. (Rapport 1/2017).
- Barneombudet. (1989, 20. November). *Hele barnekonvensjonen*. Hentet fra: <http://barneombudet.no/for-voksne/barnekonvensjonen/hele-barnekonvensjonen/#19>
- Barne- og likestillingsdepartementet (2009). *Snakk med meg!: en veileder om å snakke med barn i barnevernet*.
- Barne-, ungdoms- og familiedepartementet (2015). *Rapportering fra sentrene mot incest og seksuelle overgrep 2014*. Oslo. Hentet fra http://fmso.no/wp-content/uploads/2015/03/Rapportering_fra_sentrene_mot_incest_og_seksuelle_overgrep_2014.pdf (28.03.16)
- Befring, E. (2007). *Forskningsmetode med etikk og statistikk*. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Befring, E. (2014). *Forebygging blant barn og unge i et psykososialt perspektiv*. I Befring, E., & Tangen, R. (red.). (2014). *Spesialpedagogikk*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Befring, E., & Duesund, L. (2014). *Relasjonsvansker. Psykososial problematferd*. I Befring, E., & Tangen, R. (red.). (2014). *Spesialpedagogikk*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Befring, E., & Tangen, R. (red.). (2016). *Spesialpedagogikk*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Bonino S, Ciairano S, Rabaglietti E, Cattelino E. (2006). Use of pornography and self-reported engagement in sexual violence among adolescents, *European Journal of Developmental Psychology*, 3:3. DOI: 10.1080/17405620600562359.
- Bromberg, D & Donohue, W. (2014). *Handbook of child and adolescent sexuality: Development and Forensic Psychology 1st Edition*.

Bufdir (2018). *Hva er seksuelle overgrep?* Lastet ned fra:
https://bufdir.no/Nedsatt_funksjonsevne/Retningslinjer_seksuelle_overgrep_utviklingshemmede/Hva_er_seksuelle_overgrep/?fbclid=IwAR3wsMgMpHOmlG4RD5loeLxVdBnBZrRQHCVmOPcXocuBfyZhZsyiPJCxcNc

Bjørnsrud, H., & Nilsen, S (red.). (2016). *Tidlig innsats. Bedre læring for alle?* Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

Chaffin, M., Berliner, L., Block, R., Johnson, T. C., Friedrich, W. N., Louis, D. G., ... Madden, C. (2008). Report of the ATSA task force on children with sexual behavior problems. *Child Maltreatment*, 13(2). <https://doi.org/10.1177/1077559507306718>

Christoffersen, L., & Johannessen, A. (2012). *Forskningsmetode for lærerutdanningene*. Oslo: Abstrakt forlag.

Corbin, J., & Strauss, A. (2015). *Basics of Qualitative Research: techniques and procedures for developing* (4 utg.). California: SAGE.

Dalen, M. (2011). *Intervju som forskningsmetode - en kvalitativ tilnærming* (2 utg.). Oslo: Universitetsforlaget.

Dalland, O. (2012). *Metode og oppgaveskriving*. Gyldendal Akademisk, Oslo.

Datatilsynet. (2018). *Lyddopptak av samtaler*. Hentet fra:
<https://www.datatilsynet.no/regelverk-og-verktoy/veiledere/lyddopptak/>.

Drugli, M. B. (2008). *Barn som vekker bekymring*. Oslo: Cappelen Akademiske Forlag.

Elkovitch, N., Litzman, R. D., Hansen, D. J., & Flood, M. F. (2009). Understanding child sexual behavior problems: A developmental psychopathology framework. *Clinical Psychology*. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2009.06.006>

Flaten, K. (2018). *Et helt vanlig barn*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

Forvaltningsloven. (1967). *Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker*. (LOV-1967-02-10). Hentet fra: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1967-02-10?q=forvaltningsloven>

Glavin, K. & Erdal, B. (2013). *Tverrfaglig samarbeid i praksis*. Til beste for barn og unge i Kommune-Norge. Oslo: Kommuneforlaget AS.

Hegge, B. (2017). *Trafikklyset - Seksualitet hos barn og unge*. Hertvig forlag.

Helsedirektoratet. (2018). *Seksuell helse – lokalt folkehelsearbeid*. Retrieved October 2, 2018, Hentet fra: <https://helsedirektoratet.no/>

Helse- og omsorgsdepartementet. (2017). *Snakk om det!* Oslo.

Hjardemaal, F. (2014). Vitenskapsteori. I T. A. Kleven (red.), *Innføring i pedagogisk forskningsmetode. En hjelp til kritisk tolkning og vurdering* (2.utg). Bergen: Fagbokforlaget.

- Ingnes, E. K. & Kleive, H. (2011). *I møte med unge overgripere*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Jacobsen, B., Tanggard, L. & Brinkmann, S. (2010). *Fænomenologi. I S. Brinkmann & L. Tanggard. (Red.), Kvalitative metoder: En grundbog*. København: Hans. Reitzels Forlag.
- Killén, K. (2008). Omsorgssvikt og barnemishandling. I Ø. Kvello (red.), *Oppvekst. Om barns og unges utvikling og oppvekstmiljø*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Killén, K. (2010). *Sveket II – ansvar og (be)handling*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Kjeldstadli, K. (2010). Fortida er ikke hva den en gang var. En innføring i historiefaget (2. utgave). Oslo: Universitetsforlaget.
- Kjønstad, A. (2009). Taushetsplikt om barn. Kommunikasjon og samarbeid mellom helseetaten, skoleetaten, sosialtjenesten og barnevernet. Oslo: Kommuneforlaget AS.
- Klefbeck, J & Ogden, T. (2005). *Nettverk og økologi, problemløsende arbeid med barn og unge*. Oslo: Universitetsforlaget, 2. utgave, 2. opplag.
- Kvam, M. H. (2001). *Seksuelle overgrep mot barn*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Kvale, S. (2006). Det kvalitative forskningsintervju (8. opplag). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2018). *Det kvalitative forskningsintervju (3. utg.)*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Kvello, Ø. (2013). *Barn i risiko*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Kvernbekk, T. (2002). *Vitenskapsteoretiske perspektiver. I T. Lund (Red.), Innføring i forskningsmetodologi*. Oslo: Unipub.
- Langfeldt, T. (2000). *Barns seksualitet (2nd ed.)*. Oslo: Pedagogisk Forum.
- Langfeldt, T. (2013). *Seksualitetens gleder og sorger*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Lov om barneverntjenesten. (2019). *Barnevernloven*.
Lastet ned fra: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-07-17-100>
- Maxwell, J. A. (2013). *Qualitative Research Design : An Interacitve Approach (3 utg.)*. Los Angeles: SAGE.
- NESH. (2016). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi*. Oslo: Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora.
- NKVTS. (2020). *Vold og overgrep*. Hentet fra: <https://www.nkvts.no/tema/vold-og-overgrep-i-naere-relasjoner/>
- Ogden, T. (2015). *Sosial kompetanse og problematferd blant barn og unge*. Oslo: Gyldendal akademisk.

Nordahl, T. Sørli, A.M. Manger, T. & Tveit, A. (2005). *Atferdsproblemer blant barn og unge. Teoretiske og praktiske tilnærmingar*. Bergen: Bokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.

NOU 2012: 5. (2012). *Bedre beskyttelse av barns utvikling – Ekspertutvalgets utredning om det biologiske prinsipp i barnevernet*. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2012-5/id671400/sec19>

Postholm, M. B. (2010). *Kvalitativ metode. En innføring med fokus på fenomenologi, etnografi og kasusstudier* (2. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.

Postholm, M. B. & Jacobsen, D. I. (2011). *Læreren med forskerblikk. Innføring i vitenskapelig metode for lærerstudenter* (1.utg.). Oslo: Høyskoleforlaget.

Raundalen, M. & Schultz, J.-H. (2008). *Kan vi snakke med barn om alt?* Oslo: Pedagogisk Forum.

Redd Barna. (2019a, 5. Februar). *Beredskapsplan mot vold og overgrep*. Hentet fra: <https://www.reddbarna.no/forstyr/beredskapsplan-mot-vold-og-overgrep>

Redd Barna. (2019b, 5. Februar). *Slik forteller barn om overgrep*. Hentet fra: <https://www.reddbarna.no/forstyr/slik-forteller-barn-om-overgrep>

Redd Barna. (2019c, 5. Februar). *Vold og overgrep*. Hentet fra: https://www.reddbarna.no/forstyr?gclid=Cj0KCQIAheXiBRD-ARIsAODSpWPjQ0t1tmnL_CRYz0OuM0aDHBI7FRKgIYuAbAFBOKAP7qiM4TkccSoaAhOBEALw_wcB

Redd Barna, & Berggrav, S. (2020). «*Et skadelig bilde av hvordan sex er*». Hentet fra: <https://www.reddbarna.no/nyheter/et-tastetrykk-unna-porno>

Ringdal, K. (2014). *Enhet og mangfold. Samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode* (3. utg.). Bergen: Fagbokforlaget.

Rådmannen. (2013-2016). *Handlingsplan mot seksuelle overgrep overfor barn og unge*. Trondheim kommune. Hentet fra: <http://kriminalitetsforebygging.no/wp-content/uploads/2016/09/Planseksuelleovergrep-Trondheim.pdf>

Sameroff, A. (2010). A Unified Theory of Development: A Dialectic Integration of Nature and Nurture. *Child Development*, 81(1), s. 6–22. doi: <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2009.01378>.

Samnøy, S. (2015). *På samme lag. Samarbeid mellom hjem og skole* (1.utg.). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Sciaraffa, M., & Randolphi, T. (2011). «*You want me to talk to children about what?*» *Responding to the subject of sexuality development in young children*. *Young Children*.

Skarpsno, E. (2013). *Barns og seksualitet* (1.utg.). Oslo: SEBU Forlag.

Skogen, E., Vaagan Slåtten, M., & Tellefsen, M. (2008). Rett skal være rett. Juridiske og pedagogiske utfordringer i barnehagen. Bergen: Fagbokforlaget.

SMISO. (2017). *Kroppen min og meg. Forebyggende undervisningsopplegg*. Hentet fra: Senter mot incest og overgrep. Trondheim. https://smiso-st.no/cache/normal/www.smiso-st.no/__.html

Sosial - og helsedirektoratet (2003): *Seksuelle overgrep mot barn. En veileder for hjelpeapparatet*. Hentet fra: http://www.helsedirektoratet.no/vp/multimedia/archive/00001/IS-1060_1481a.pdf

Statistisk sentralbyrå. (2018). *Barnevernet*. Hentet fra: <https://www.ssb.no/statbank/table/09078>

Søftestad, S. (2008). *Avdekking av seksuelle overgrep. Veien ut av fortielsen*. Oslo: Universitetsforlaget.

Thagaard, T. (2018). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitative metoder* (5. utg.). Bergen: Fagbokforlaget.

Thoresen, S. & Hjemdal, O. K. (Red.). (2014). *Vold og voldtekt i Norge. En nasjonal forekomststudie av vold i et livsløpsperspektiv*. Hentet fra https://www.nkvts.no/content/uploads/2015/11/vold_og_voldtekt_i_norge.pdf

Tjora, A. (2017). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* (3. utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk.

Vildalen, S. (2014). *Seksualitetens betydning for utvikling og relasjoner*. Oslo: Gyldendal Akademiske.

Øverlien, C. (2015). *Ungdom, vold og overgrep – skolen som forebygger og hjelper*. Oslo: Universitetsforlaget.

Øverlien, C. & Moen, L. H. (2016). «Takk for at du spør!» (NKVTS Rapport 2016:3). Hentet fra: https://www.nkvts.no/content/uploads/2016/02/Rapport_NKVTS_3_2016_net.pdf

Øvreeide, H. (2009). *Samtaler med barn. Metodiske samtaler med barn i vanskelige livssituasjoner*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.

VEDLEGG

Vedlegg 1: NSD sin godkjenning

NSD sin vurdering

Prosjekttittel

Hvordan forholder dagens lærere seg til seksualisert atferd og overgrep i skolen?

Referansenummer

748067

Registrert

06.02.2020 av Maria Chanett Berge - mariacbe@stud.ntnu.no

Behandlingsansvarlig institusjon

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet NTNU / Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap (SU) / Institutt for pedagogikk og livslang læring

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

Frode Stenseng, frode.stenseng@ntnu.no, tlf: 90554746

Type prosjekt

Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student

Maria Chanett Berge, mariachanett@gmail.com, tlf: 97173657

Prosjektperiode

06.01.2020 - 02.06.2020

Status

12.02.2020 – Vurdert

Vurdering (1)

12.02.2020 - Vurdert

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet 12.02.2020 med vedlegg, samt i meldings dialogen mellom innmelder og NSD. Behandlingen kan starte.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde: https://nsd.no/personvernombud/meld_prosjekt/meld_endringer.html Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige kategorier av personopplysninger frem til 02.06.2020.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake. Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a.

TAUSHETSPLIKT

Informantene i prosjektet har taushetsplikt. Det er viktig at intervjuene gjennomføres slik at det ikke samles inn opplysninger som kan identifisere enkeltpersoner eller avsløre annen taushetsbelagt informasjon.

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om:

- lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke viderebehandles til nye uforenlige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: åpenhet (art. 12), informasjon (art. 13), innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), underretning (art. 19), dataportabilitet (art. 20).

NSD vurderer at informasjonen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32). For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og eventuelt rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)

Vedlegg 2: Informasjon og samtykkeskjema

Vil du delta i forskningsprosjektet «Seksualisert atferd og overgrep i skolen»

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å belyse hvordan lærere i dag forholder seg til seksualisert atferd og overgrep i skolen. I dette skrivet gir jeg deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Jeg er masterstudent ved NTNU Trondheim, institutt for pedagogikk og livslang læring og skriver en masteroppgave i spesialpedagogikk. I oppgaven ønsker jeg å se nærmere på begrepene seksualisert atferd og overgrep i skolen, og formålet er å finne ut av hvordan lærerne i dag forholder seg til dette. Det finnes i dag veldig lite tilrettelegging eller tiltak, slik at når lærere møter elever med slike utfordringer kan det oppstå problemer. Jeg ønsker å belyse disse temaene fordi vi må snakke mere om det å tilegne oss enda mere kunnskap, i stede for å skyve det bort. Jeg ønsker å intervju 3 til 6 ansatte i barneskolen i et semistrukturert individuelt intervju.

Problemstilling til forskningsprosjektet lyder som følgende:

«Hvordan forholder dagens ansatte i barneskolen seg til begrepene seksualisert atferd og overgrep?»

Tre forskningsspørsmål som kan belyse den overordnede problemstillingen:

- *Hva gjør ansatte i barneskolen ved mistanke rundt seksualisert atferd og overgrep i skolen?*
- *Hvilke holdninger har dagens ansatte i barneskolen til seksualisert atferd og overgrep i skolen i dag?*
- *Hva er ansatte i barneskolens ansvar i forhold til seksualisert atferd og overgrep i skolen?*

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Instituttet for livslang læring ved NTNU Trondheim.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

De som er aktuelle for denne studien er ansatte i barneskolen som arbeider på barnetrinnet i ordinære skolen, som har erfaring ulike erfaringer med seksualisert atferd og overgrep blant barn.

Hva innebærer det for deg å delta?

Hvis du velger å delta i prosjektet, innebærer det å gjennomføre et semistrukturert individuelt intervju med meg. Det vil ta ca. 1 time. Der vil vi snakke om hvilke erfaringer du har med begrepet seksualisert atferd og overgrep i skolen, hvilke tilrettelegginger du har gjort i den sammenheng og hvordan du opplever samarbeidet til foreldre/foresatte, skoleledelsen og eventuelle eksterne instanser. Intervjuet vil bli tatt opp digitalt.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykke tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle opplysninger om deg vil da bli anonymisert. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg. Dette gjelder også ved framtidig kontakt med eksterne instanser.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Jeg vil bare bruke opplysningene om deg til formålene jeg har fortalt om i dette skrevet. Jeg behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Det vil være jeg og min veileder Frode Stenseng som vil ha tilgang til intervjuet. I nedskrivningen av intervjuet og oppgaven vil du anonymiseres ved at du får et fiktivt kjønnsløst navn (eksempelvis ansatt 1). Jeg vil ikke skrive hvilken del av landet jeg jobber i. Jeg vil ikke nevne hvilket skole trinn det er snakk om. Dette blir gjort slik at verken du eller skolen du jobber skal kunne gjenkjennes. Alle andre opplysninger som mottas under intervjuet vil også bli anonymisert. Prosjektet vil bli publisert.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Prosjektet skal etter planen avsluttes 02.06.2020. Alle opplysninger om deg samt lydopptak vil bli slettet etter prosjektslutt.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- få slettet personopplysninger om deg,
- få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Jeg behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Instituttet for pedagogikk og livslang læring ved NTNU Trondheim har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Instituttet for pedagogikk og livslang læring, NTNU Trondheim ved meg Maria Chanett Berge tlf: 97173657 eller min veileder Frode Stenseng tlf: 90554746
- Vårt personvernombud: Thomas Helgesen tlf: 93079038
- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, på e-post (personverntjenester@nsd.no) eller telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen
Maria Chanett Berge

Prosjektansvarlig
(Forsker/veileder)

Eventuelt student

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «Elever med problematisk eller skadelig seksuell atferd i barneskolen», og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i intervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, ca. 02.06.2020.

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 3: Intervjuguide

INTERVJUGUIDE

Semistrukturert intervju

Problemstilling: «Hvordan forholder dagens ansatte i barneskolen seg til seksualisert atferd og overgrep?»

Informasjon om prosjektet

- Presenterer meg selv og prosjektet
- Formidler formålet med studien
  - Gjennomgår innholdet i samtykkeskjema og Minner om taushetsplikten
- Minner om taushetsplikt
- Informerer om digitalt lydopptak
  - Gjentar kort anonymisering prosessen fra lydfil til oppgaven
- Spør om informanten har noen spørsmål eller om noe er uklart

Faglig bakgrunn

- Hva er din utdanningsbakgrunn?
- Hva er din nåværende stilling, og hvilket klassetrinn?
- Hvor mange år erfaring har du som ansatt i barneskolen?

Senter mot incest og seksuelle overgrep (SMISO)

- Hvorfor ble SMISO hentet inn i skolen?
- Har dere tenkt på hvilke konsekvenser SMISO kunne føre med seg ved å ha sitt undervisningsopplegg for barna?
- Hvordan har undervisningen til SMISO påvirket barnas atferd? (utfordringer, mer traumatiserende)
- Hvordan har SMISO endret ditt syn på overgrep?
- Hvordan jobbet/jobber du med å følge opp SMISO sin undervisning?

Seksualisert atferd og Overgrep

- Hvor mener du skille mellom normal seksualisert atferd og unormal seksualisert atferd ligger?
- Hvilke erfaring har du med utøvende seksualisert atferd og overgrep i skolen og hvordan forholder du, deg til dette?
  - Kan du beskrive en episode hvor dere eventuelt har sett seksualisert atferd/ overgrep? (flere episoder/hendelser/caser) (noen som ikke stikker seg ut)
- Vet du hva du skal gjøre ved mistanke rundet et barn som utøver seksualisert atferd/ overgrep?
  - Hvordan du skal gå fram
  - Når er atferden problematisk på en slik måte at det vekker bekymring i forhold til hjemme?
- Hvilke tiltak kan gjøres ved tegn på seksualisert atferd/ overgrep i skolehverdagen?

- Hvordan har seksualisert atferd endret seg i skolen i løpet av tiden dere har jobbet som lærere?
- Har den endret seg eller ikke, andre normer, hvorfor, hvorfor ikke
  - Hvis det er endringer: Hva tror dere kan være årsaken til dette? (Åpenhet?)
- Hva er din utfordring i 2020 i forhold til seksualisert atferd, med tanke på seksualisert materiale på internettet?

Lærerrollen

- Hva mener du egentlig burde være deres ansvar i forhold til seksualisert atferd og overgrep i skolen?
- Hvordan skiller dette seg fra hvordan det faktisk er?
- Hvilken informasjon og kunnskap skulle dere ønske du hadde/ føler du mangler i forhold til dette tema?
- Hva er dine holdning til temaene seksualisert atferd og overgrep i skolen?
- Hvordan forholder du som ansatt i barneskolen deg til seksualisert atferd og overgrep i skolen i dag?

Avslutning

- Noe du vil tilføye? Andre tema, refleksjoner, tanker etc. ....

